

IV.
ORIGINES
LANGOBARDICAE

E MEMBRANA PERVETUSTA EDIDIT
ET COMMENTARIUM ADIECIT

IOHAN. FRID. CHRISTIVS

ACCESSIT

CONRADI A LIECHTENAV
HISTORIA LANGOBARDORVM

ET EX ALIIS EXCERPTA QVAEDAM

HALAE MAGDEBURGICAE
APVD IOHANNEM CHRISTOPHORVM KREBSIVM
AB O. R. MDCCXXVIII.

ORIGINES

LANGUAGIAE

E MEMBRANA PERPETUA EDIDIT

AT CONWENTHURUM M. N. D. 1711

IOHANN. FRID. CHRISTIUS

AGGREGAT

CONRADI A. THOMASII

HISTORIA LANGUAGIAE

ET LINGUAE

AD D. JOHANNEM CHRISTIUM
AB O. R. M. C. X. VII.

LECTORI CHRISTIVS

Efero ad te, quicumque antiquitatis & historiarum studiosus es, rem mole sua profecto minimam; fortassis & cetera specie: verum argumento, quod nobilissimum est, non item: proinde nec adspernandam & abiiciendam. Langobardos agnoscis: populum bellatorem, lateque regem, & moribus sine dubio bonum: unde non magna solum Italiae pars, verum & patria, Germane, tua, praeter institu-

PRAEFATIO

ta vitae, accepit & leges, & imperandi formas: etiam maiores tui genus, & hunc, qui adhuc in praecordiis aestuat, sanguinem. Eorum igitur res, quin multum ad te pertineant, aut ad rem Germanici nominis publicam potius, noli dubitare. Iam vero in tanta id genus antiquitatum obscuritate: in tanta bonorum scriptorum circa res patrias raritate: post tot etiam amissos iniuria seculorum codices: si omnes & quantumvis paruas ex hoc naufragio tabulas colligendas esse censeas; nobiscum facies, & aequo loue, quod aiunt, iudicabis. Praesertim quando officiosas tot eruditissimorum hominum manus, qui in illustranda patriae historia hodie per Germaniam occupantur; Italorum enim ad se potius trahentium id decus, eiusque populi res, agnoscimus meritoque magni facimus diligentiam: prope sola effugit Langobardorum antiquitas. Unicus ferme, & uti superstitione subinde gaudens, & edentularum fabulis, ita cetera tamen probus his de rebus auctor, Paulus Vuarnefrid, adeo non sane paucis abhinc annis delituit: ut non modo adolescentibus, qui ad litteras educuntur, cum aliis multis antiquorum libris, ignotus euaserit; sed & in bibliothecis, quamvis locupletibus, rarus habi-

habitor: aut certe in his, qui inter magnas similis argumenti librorum farragines, quas collectiones vocant, nominibus aliorum obscurati, more incensorum, copiam sui non faciunt. Dignus, ut & alii, qui ad rem Germanorum, historici ea cura, me iudice, digni sunt: qui separatim potius, quo vendibilior sit, atque possit in manibus circumferri, quoque minus lateat, edatur; emendationibus & notis Frid. Lindenbergii, ut & e nouissimis Horatii Blanci potioribus, aliisque, quae ad historiarum collationem, denuo auctus & ornatus. Praeter hunc, an quidquam de Langobardorum rebus ex instituto scriptum, antiqua tempora ad nos transmiserint? mihi vero adhuc non liquet. Cum igitur bibliotheca nostra quantulacunque membranam obiceret bonae notae, peruetustam, origines Langobardicas continentem, &, quod timidius adfirmo; quis enim in tanta librorum multitudine diserte audeat, nisi immodestus: praesertim paene adolescens, ut ego: nondum editum: facturus mihi videbar operae pretium: si hoc aut maioris historiae fragmentum, aut, quod verisimilius est, absolutam de his rebus epitomen, ab historiarum perito ante multa se-

cula conscriptam, publici iuris facerem. Ne-
glegebam primo: putabam enim hanc membra-
nam non esse, nisi Vuarnefridi partem; quod
praeter argumentum & stilus conueniebat. At
superiore anno, cum ad egregiam urbem, bene-
volentia ciuium & mihi cognitam, Lipsiam sub-
inde commearem; & intra pluteos bibliothecae,
quam splendidissime instruxit curia, constitutus,
calamo exaratos in primis codices, viro erudito
& humanissimo, Ioh. Iac. Mascouio duce, per-
lustrarem: incidi tum in Vuarnefridum peruetu-
stum, membraneum, adcurate scriptum; sed prio-
ribus aliquot paginis, immo vt postea comperi,
magna sui parte, mancum. Hoc in codice
posteaquam idem seculum, eadem plane nota-
rum lineamenta, praeterea & modum pagina-
rum eundem, quae in meo de rebus Langobar-
dicis fragmento mihi cognita fuerant, agnouit:
adfirmare sustinui, posse fieri, vt eadem illa prin-
ceps pagina, quae in illo cum aliis desideraretur
codice, apud me habeatur. Ideo huius monu-
menti factus curiosior, simulac reuerteram, cum
editis Vuarnefridi exemplis illud contuli: atque,
cum plurimis rebus differre viderem, iudicarem-
que, nisi antiquius illius libris, saltem haud adeo
multum

PRAEFATIO

multum recentius esse; nec inuenirem, ubi typis iam ante mandatum exstare possit: statim consilium eius edendi cepimus. Quod uti nunc exsequimur impenso pro bonis litteris animo: ita, ut te fauente, quicumque haec legis, fiat; oramus. De vetustate membranae adfirmare certi quidquam non sustineo: videtur tamen septingentis annis vix esse posse recentior. Ceterum, quid differat a Vuarnefrido, sedulo monebimus in commentario: quem, quo magis conscriberemus ad has origines; tua interesse, lector, putauimus. damus igitur, si non refertur variae diffusaeque eruditionis velut diuerticulis; at nihilo minus utilem fortassis, & illustrandis id genus originibus adcommodatum. nec potuimus aliter; quando haec scriptio in nos incidit & occupatos, & satis magna librorum, quam haec desiderant, copia, nisi ab eruditissimis quibusque huius academiae procerum, in primis e splendidissimo maximorum operum adparatu Gundlingiano, perbeneuolenter fuisset adiuti: paene destitutos. In ipso Vuarnefrido exemplorum copia defecerat: nisi quam Grotio inscribunt editionem postumam, Thomafiana concessisset bibliotheca: Lindenbro-
gianam

PRAEFATIO

giam autem e sua penu, amicum Iena nomen, celebratumque bonae frugis libris, Buderus. Nec ideo mirum, rarius id genus editiones inueniri: quod hanc & sibi in Italia aliquot abhinc annis diu frustra quaesitam Hor. Blancus conqueritur, in praefatione ante Vuarnefridum, in Muratorii rerum Italicarum scriptoribus. Nec tamen vel sic nihil mihi fuit desiderandum. Atque siquidem adfluerent illa, incertum, an quae in me utcunque posita, ingeniolum, usus earum rerum, tempus suppeditarent. ad ultimum, in re sane non magna, non promittimus, nec decuit, nisi subitariam opellam. Vtere igitur hisce paginis, quicunque vteris, ut voles ac poteris. Vale. Scribebam ad Salinas in Saxonibus, die II. Augusti a Christo nato cIo Io cc xxviii.

ORIGI-

ORIGINES LANGOBARDICAE

HI PREFVERVNT GENTI WINI-
lorum, hoc est Longobardorum.

IN HANC EPITOMEN
IOH. FRID. CHRISTII
COMMENTARIVS

HI PREFVERVNT GENTI WINI LORVM. HOC EST LON-
gobardorum.) Non in rebus gestis percen-
sendis tantum, verum etiam in verbis, quibus Vuarnefri-
dus laudatus.
gesta narrantur, saepicule cum hac epitome con-
uenit Vuarnefridus, qui vulgo & Paulus Diaconus dicitur, Consensus
inter hunc &
nostram epi-
tomen.
in libris, pro infelicitate illorum temporum, sane quam
elegantibus, de gestis Langobardorum. Inde obscurum Quaeritur,
vter anti-
quior.
non est, horum auctorum alterum alterius monumentis
subinde vsum fuisse. Verum vter recentior; nosterne,
A qui

Consilium
nostrum.

Verba Vuar-
nefr. in rem
praesentem
ducta.

Vuinili cum
Vuandalis ii-
dem.

Helmoldus
testis voca-
tus:
& Cluuerius.

Vuarnefr.
notatus:
Sententia ta-
men salua
per coniectu-
ram.

Langobardi
pars Vuinu-
lorum.

Vuandali
vnde dicti.

Item Ingae-
vones.

Non omnino
aspernandae
hae suspicio-
nes.

qui hanc epitomen consignauit, Vuarnefridi vestigia se-
cutus sit: an Vuarnefridus nostrum? ad eam litem te,
lector, iudicem scribemus. nobis auctoritatem defugere
liceat. Id agam, quo magis liquere tibi de re possit, in-
terim: vt vtriusque verba diligenter in medium addu-
cam, inuicemque contendam. Audiamus ergo haec ea-
dem, quae noster in principio, narrantem Vuarnefridum.
Libro I. cap. II. *Pari etiam modo, inquit, & Vuinilorum,*
hoc est Langobardorum gens, quae postea in Italia feliciter re-
gnauit, a Germanorum populis originem ducens, licet & aliae
causae egressionis eorum asseuerentur, ab insula, quae Scandi-
navia dicitur, aduentauit. Vuinili quidem, vel Vuinuli, &
qui apud alios sunt, *Vindili*, vel *Vandali*; quin iidem
sint: inter eruditos hodie non dubitatur. sat vetus testis
est Helmoldus, qui in chronicis Slauorum lib. I. cap. II.
initio, *antiquitus Vuandalos, tum temporis Vuinulos appellatos*
fuisse memorauit. Copiose vero in primis rem eandem
demonstrauit diligentissimus Cluuerius, Germaniae anti-
quae libro III. cap. XLVI. Perperam igitur Vuarnefri-
dus libro I. capite VII. Vuinilos & Vuandalos, quando
idem nomen est, proelio committit. Censeo Langobar-
dos Vuinulorum, vel Vandalorum partem fuisse: ita, vt
non plane omnes Vuinuli Langobardi essent: sed hi cum
ceteris Vandalici nominis bello congressi, antea genera-
tim Vuinuli, nouum sibi Langobardorum nomen pepe-
rerint. Vandali autem sine dubio a vitae instituto Theo-
tisce dicti sunt, quasi, *Wandler/ Reisende*: fortassis in
oppositione ad *Ingaeuones*, quasi, *die eingewohnten*: qui
non iminebant alienis sedibus. Quae suspicio, vt leuis
videatur, tamen hodieque placet non nobis solum, sed
& aliis, magni inter eruditos nominis. Ex his honoris
caussa appellare liceat virum mihi fauentissimum, illu-
strem

strem suo merito Ludeuwigium: in notis ad praefationem ante singularia iuris publici, quibus Casp. Henr. Hornii de iure publ. librum suppleuit, ornauit, cap. 12. numeris paginarum 59. 60. Non erat ergo, cur Beatum Rhenanum tant-
 opere exagitaret Cluuerius, Germaniae antiquae libro III. cap. XLVI. num. pagg. 699. 709. 701., quod is quidem id genus interpretamentis tribuisse nimium visus esset. Cluuerius leuiter reprehensus.
 Quamquam enim leuissima haec esse, & merae coniecturae, non negem; admittenda tamen esse censeo: siquidem vtilia interdum, etiam quae leuia. Nec eorum nominum, quae populis imposita sunt, mirabimur errores: si cogitemus, modo non omnia e vocabulis notioribus aut consilio ipsorum, aut certe per imperitiam alienae linguae, a peregrinis, temere arrepta, & in vsum fuisse tractata. Frequentissimi in imponendis nominibus errores.
 Errore Romanorum, puto, dicti, potentissimus populus, Galli; fortunae, non gentis vocabulo: cum se ferrent esse *peregrinos*, *Wallen/ Fremdlinge*. dicti sunt Galli vnde dicti: & Franci: cum hoc vocabulo iura prae se ferrent, non proprium nomen; iactarentque, se liberos esse, libertatemque tueri, *die Francon*. Exemplis probantur.
 Hisdem erroribus, quae regio a Phoenicibus, deinde & a Carthaginensibus, vtrique vero commercii causa frequenter eo commeabant antiquissimis temporibus: Hispania; vel potius Ispania: sic habent omissa adspiratione, & rectius, membranae peruetustae: quasi *יִשְׁפָּנִי*, *insula cuniculis referta*, a multitudinem id genus animantium, fuit appellata: id nomen omni tempore constantissime obtinuit. Quam illius vocabuli verissimam originem, secundum Bochartum in Geographia sacra, cum de vetustis id genus lectionibus conferremus, humanissime nos docuit vir non ordine magis & eruditionis fama, quam moribus in primis reuerendus, Ioh. Henr. Michaelis. & Franci.
 Etiam commentitia vr-
 bibus

Ibor scilicet & Agio, vtrique ger-

Constantino-
poli vnde
falsum no-
men.

Immo & Ger-
maniae.

Desperatus
in Tacito lo-
cus tentatus,

& emenda-
tus.

Lipfii mani-
bus honos.

bibus nomina peperit error. veluti de Constantinopoli con-
stat; quam hodie *Stambol* vocari, a quibusdam traditum
est. Cum potius circumcolentes atque eo tendentes
Graecos peregrinantibus, interrogatos quo pergerent,
respondisse admodum sit verosimile: *εἰς τὴν πόλιν; in vr-*
bem. vnde sane quam facile existere potuit male intelle-
ctum vocabulum, *Stanpol.* quam rem praeceptorem olim
in vrbe patria meum, virum industrium maximè & eru-
ditum, Ioh. Conr. Schwarzium, enarrare inter alios ser-
mones memini. Quin & Germaniae nostrae nomen vere
Latinum casus imposuit. Maiores enim nostri metuendi
victores, a Gallis subiugatis, apud quos tum Romanum
fermonem peruulgatum fuisse credibile est, per blanditias
Germani dicti sunt, *Brüder.* tanquam consanguineos ap-
pellarent & fratres. Ita, quod cognationis, vel vt Ta-
citus loquitur, *nationis*, (quandoquidem germani fra-
tres, natione vel natiuitate coniunguntur:) & amoris no-
men fuerat, paullatim populi euasit. Quibus obseruatis
iam in expedito est, qui tot interpretibus crucem fixit,
Corn. Taciti locus, de moribus Germanorum cap. II.
Torfit enim ibi etiam magnos viros *NATIONIS* inter alia
vocabulum, vsurpatum natiuo quidem & bono, sed non
aeque vulgato, atque vbi pro gente dicitur, significatu.
Caeterum, vel si secandus sit nodus, restituendum his
in Cornelii verbis est nihil cunctando, *a victis*, pro in-
fulso, *a victore*; & exturbandum *at* cum Cluuerio. Edi-
xit Lipsius, aeternum interpretibus in hoc incerto fluc-
tuandum fore. Vellem reuiueres, o decus interpre-
tum! aliquando non fluctuabimus.

*Ibor scilicet & agio utreq, germani. ex matre gambara
editi.)*

mani, ex matre Gambarā editi.
Qui egressi de Scandinavia vene-

editi.) Malim aliter posito verbo, *utrique*, sic legisse: *Ibor* De mendo
scilicet & Agio, germani, utrique ex matre cetera. Eodem prouisum.
modo Vuarnefrid. libro I. cap. III. *duobus ducibus*, ait, *Ibor* Vuarnefridus.
scilicet & Agione, qui & germani erant. deinde, *erat ducum*
mater, nomine Gambarā. Intellegimus autem scribi eo lo- Agio legen-
co debere, *Agione*: non *Aione* aut *Ayone*; vt Bonau. Vul- dum, an Aio.
canius edidit, & qui hunc secutus est per omnia, Elzeui- Grotius nihil
rius, in iis exemplis, quae Grotii nomen ostendunt in ad Vuarnefri-
fronte, at manum nequaquam exhibent in Langobardi- dum.
cis. In vulgatis Conradi a Liechtenau, legitur & *Agio-* Vrspergensis
nem: at in huius scriptoris codice peruetusto membra- collatus:
neo, qui lenae in bibliotheca publica adseruatur, quem-
que vir amicissimus, & historiarum peritissimus, Marti-
nus Schmeizelius, diligenter meo rogatu cum editis con-
tulit; *Aionem*. Etiam antiquior multo auctor, Prosper atque Prosper
Aquitanicus *Aionem* appellat, non, *Agionem*, ad annum adductus &
382. his verbis: *Langobardi ab extremis Germaniae finibus, leuiter*
Oceanique protinus litore, Scandiaque insula, magna multitu- emendatus.
dine ingressi, & nouarum seditionum (malim legisse, *sedium*)
auidi, Ibore & Aione ducibus, Vandalos primum vicerunt.
Qui egressi de Scandinavia.) Vuarnefrid in verbis paul- Iidem aucto-
lo ante adductis, *ab insula, quae Scandauia dicitur.* & Pro- res laudati,
sper Aquitanicus in verbis ibi laudatis, *Scandiam insulam*
vocat. hoc nomine autem eas terras describunt etiam an-
tiquissimi scriptores: veluti Plinius historiae naturalis li- & Plinius,
bro III. cap. XIII. nec id, puto, ex errore: quasi circum-
fluam ponto putarent. Insulae enim, nisi nobis, quae Insula dici-
legisse tur Scandia

nihil erran-
do.

Langobardi
an e Scandi-
navia.
negat Cluue-
rius:
cuius dicta
inspiciuntur,

& refellun-
tur:

suffragante
in primis
Prospero.

Expeditur
sententia.
E Germania
Langobardi
in Scandiam.
deinde re-
uerterunt.

legisse mihi videor, imponunt; non eae tantum regiones dici possunt Latine, quae circumquaque vndis adluuntur: sed & quae maximam partem; vulgo, peninsulae: quales sunt, Peloponnesus, Taurica chersonesus, Hispania, Cimbrica chersonesus, & in primis etiam Scandia. Ut proinde in illis verbis nec in proprium quid, nec errorem, agnoscere debeamus. Ceterum Langobardos a Scandinavia egressos, aduersus Prosperum, Vuarnefridum & alios, negat Cluuerius, Germaniae antiquae libro III. cap. XXVI. propterea quod Strabo, Velleius, Tacitus, & Ptolemaeus, qui omnes longissimo tempore ante illos scriptores vixerint, Germanicam gentem eos esse dicant, atque iisdem finibus in Germania collocent, quibus, qui postea de eorum rebus scripserunt: videlicet, ut coniectura patescit, in Marchia Brandenburgica. At enimvero, nec Vuarnefridus non ait, Langobardos esse Germanicam gentem, Vandalici scilicet nominis; quando a Germanorum populis originem ducere agnoscit, iis verbis, quae supra adduximus, pag. I. a tergo: neque Prosper Aquitanicus, non sane indiligens auctor, erroris temere adcusandus est, cum annis vix quinquaginta post illam Langobardorum emigrationem vixisse videatur: adeo, ut illa tempora infantia eius prope attigisse potuerit. Stabit igitur utrorumque pariter fides: antiquissimorum, & vergentis aevi testium. Videntur sane Langobardi, ut Vuandoli, & quaerendis identidem nouis sedibus assueti, in Sueticos agros haud multum ante, quam redirent, transisse: mox, cum non placeret coeli inclementia, atque soli asperitas, antiquas in Germania repetisse sedes. Sic salua res est, nec iam contenderet ultra, opinor, si viueret, honestissimus vir, & cui plurima debet antiquum Germanorum nomen, Cluuerius.

runt Sciringa, quae Vuandalis con-

uenerunt sciringa.) Vuarnefrid libro I. cap. XII. *in re-* Mendum in
gionem, quae appellatur Scoringa. Male, si mihi credis, Vuarnefrido.
 Paulus, e vetustioribus monumentis, vbi scribendum
 erat, *Sciringa*, descripsit, *Scoringa*. nisi quid varient codi-
 ces eius calamo exarati: cuius rei tamen adnotatum a Vul-
 canio quidquam non repperi. *Sciringa* autem dicebatur Sciringa a
 a *Sciris*, quorum Plinius & alii meminerunt: vt *Finninga*, Sciris dicta:
 a *Finnis*; *Maurininga*, vel *Mauringa*; a *Morinis*. Collo- vt a Finnis
 cantur *Sciri* a regionum consultis ad finum Codanum, vbi Finninga.
 hodie est, *Curlandia*: sicut & nostra membrana definit, Sciri ad fi-
quae Vuandalis contigua est. Potuit etiam, si *Scirorum* regio num Coda-
 antiquitus, non modo *Sciringa*, & *Sciringia* dicta est; sed num:
 & *Scirlanda* vel *Scirlandia*; *Curlandiae* vocabulum descende- vbi hodie
 re ab isto, *Cyrlandiae*. Demus enim, populum *Cyros* di- Curlandia:
 ctos, & provinciam, *Cyrlandiam*: atque discamus, litte- quae fortassis
 ram C. illo tempore proferri sueuisse cum *sibilo* intensio- dicta a Sci-
 re, vel, vt Scioppius vocat, cum *strepitu*: eo modo, quo ringa.
 hodieque Hetrusci, caeterique Itali, fere eam pronun- quomodo,
 ciant: quasi nos scribamus, *Schiri*, *Schirlanda*. Hoc au- expeditur.
 tem Romanorum lingua non ferebat, vt litteram C. pro- De tonis lit-
 nunciarent cum sibilo: qui duriter potius dicturi erant, terarum
Kyri, pro *Ciri*; vt dicebant &, *Kikero*, pro, *Cicero*, *Kerdo*, quaedam.
 pro, *cerdo*: & similiter in aliis. Hinc est, quod Roma- apud Roma-
 norum, *cella*, nobis dicatur, *feller*: Romanorum, *cista*, nos quidem.
 nobis, *fisten*/ *fasten*: *cicer*, *fifern*/ *fichern*; & sic in aliis.
 Scribebant ergo populi ad septentriones, *Cyri*, & pro- item inter
 nunciabant, *Schyri*: plane ac si Hetrusce scriptum esset, alias gentes.
Sciri; Gallice, *Chiri*; Hispanice, *Xiri*. Romani contra,
 cum imitarentur illorum tonos, aliis litterarum elemen-
 tis pingebant vocabulum, dum idem redderetur sonus.

Inde

quomodo
vocabula
Graeca &
Germanica
Latinis mu-
tata:

& Germanica
e Romanis.

verba Theo-
tilca in me-
dium pro-
ducta.

Inde natum est Latinum, *Sciri*. vt & *scola*, pro *schola*, & hinc Germanicum, *die schule*: *scema*, pro, *schema*: simili- ter medicorum vulgus, *sciaticam* dicit, & *schiatricam*, pro, *ischiatrica*: sic medio aeuo, *sculdafius* & *sculdais*, vel, vt re- centiores, *scultetus*; pro Germanico, *Schuldhetz*: *scara*, pro Germanico, *schar*: & apud Warnefridum libro I. cap. XXVII. *scala*, pro *patera*, e Germanico, *eine schale*. Vicissim Germani, natis e Latio vocabulis passim suis; pro Romano *scabere*, reddunt interposita adspiratione, *schaben*: pro, *scindere*, *schinden*: pro, *scandalum*, *schande*: pro, *scamellum*, *schamel*: pro, *scyphus*, *schiff*: pro *scae- nus*, *schaf*; quod est, *die queere/seitwärts*. Eodem mo- do a *scaphio*, in Theotisco sermone antiquissimo descendit, *scephan*: quod est, *haurire*; scribiturque hodie, *schöpfen*. Sane in antiquo carmine Theotisco, quod Caroli Magni temporibus conscriptum est, atque quod ego in posterum denuo, quandoquidem Lambecius non obseruauit, rhythmis illud constare, in noctibus academicis edam; sic habet:

Scephan thaz wazzer,

Thannanoh so faz er. quae sequuntur.

Ibidem in medio:

Noh tu ne habis Kiscirres,

Daz thu thes Kiscephes.

Vbi in primo versu est, *Kiscirres*, pro *geschirre*; sunt au- tem *geschirre* apud Francos australes hodieque, *vasa*, *gefässe*. in secundo versu, *Kiscephes*, dicitur, pro, *ge- schöpfest* vel vt nos, *schöpfest*. Eodem tempore dice- bant, *scin*, pro, *schein*. Vt multa alia eiusmodi taceam. haec enim abunde docentur in egregiis libris, qui pro eruendis antiquissimae linguae Germanorum originibus, & editi sunt hoc tempore, & edentur propediem.

Post-

tigua est. de qua egressi, venerunt

Postquam haec adnotaueram, in medium venit eius li-
bri, quem hic impeditius, at in primis laudaueram, quod nu-
per admodum prodiit, volumen secundum. Schilteri anti-
quitates Teutonicae, titulus est. In quo codice obseruavi,
idem illud carmen, quod equidem iam ante edere insti-
tueram; plenius, quam in Lambecio, & rhythmis recte
distinctis, quam rem nobis primum subodorati visi su-
mus, cum interpretatione Latina, iusto dialogi inter
Christum atque mulierem Samaritanam titulo, contineri.
Ignarus ita vterque, eruditus Frickius, an alius, quicun-
que protraxit, egoque, obuiam nobis facti, eadem via,
eodem instituto, eodemque, opinor, tempore. Aliquot
abhinc mensibus equidem distinxeram hos versus, Ger-
manice interpretatus: ille Latine. Ceterum in quibus-
dam coniectura aliquantum, vt fit in antiquis, distamus.
Alius ea proferendi locus erit. Bonum interim merito
gratulamur factum.

Schilteri an-
tiq. Teu-
ton. laudatae.
Praeuentum
recte, in quo-
dam instituto
nostro.

que uuandalis contigua est.) Sic plane, qui secundum
auctores antiquos regionum tabulas descripserunt: vt
Sciri Vandalis finitimi. hos adi. In Vandalis autem cen-
sebantur, Burgundiones, Gotthones, alique populi, qui
ad finem Codanum colebant.

Sciri Vanda-
lis finitimi.

De qua egressi uenerunt in mauringam.) Mauringam in-
terpretor, vbi Morinorum sedes: quasi, Moringam. Quam
in sententiam haud aegre, cum forte de hac re cum ipso
conferrem, adduxit, vir rerum Germanicarum in primis
peritus, Ioh. Ehrenfr. Zsackuizius. Vt, postquam plu-
ra coegi argumenta, de Morinis, quam late coluerint,
iam nihil dubitem. Morinos autem non in Belgis tan-
tum quaeras velim, sed per omnem Germaniam inferio-

Mauringa
quasi Mori-
ninga a Mo-
rinis.

Morinos late
coluisse,

dictos a vo-
cabulo, *Moere*;
vnde &
Moraſte.

Quae igitur
noſtro *Mauring*
ringa.

Videtur
Prusſia in
primis.
Errores *Langobardorum*
explicantur:

rem, vbicunque terra paluſtris eſt. Dabis, puto, Morinos dictos eſſe a vocabulo Germanico, *Moere*; quod eſt, *palus*: veluti docet Cluuerius Germaniae antiquae libro II. vbi de Morinis. A *moere* hodieque dicuntur, *moraſte* / *moraſtig*. Inde intellegas, licet, ab antiquiſſimis temporibus, *Moerner* / Latinis, *Morinos*, omnes eos dictos, qui agros colebant paluſtres: & terras eorum, *Moring* / *Moeringen*. vel, *Mauringam* & *Morlandam*. Iam vero Pruſſorum agri, Brandenburgenses item, & Mecklenburgici, non minus, opinor, paluſtres ſunt, quam hodie Flandrorum: vbi eius generis Morinorum ſedes, quos Caefar, Mela, Plinius, alique antiquiſſimi auctores, deſcribunt, conſtitutae a regionum peritis iure meritoque fuerunt. Quare quasuis terras, quae mare verſus per omnem Germaniam ad ſeptentriones extenduntur, ſub *Mauringae* vocabulo intellegas, licebit. Verum tamen Pruſſiam in primis, ob finitimam *Sciringam*. Dicamus igitur: *Langobardos* noſtros, gentem vere Germanam, eamque fortiſſimam, e Sueticis agris, aut e Noruagicis, quo temere conceſſerat ante, cum ob arctoam coeli inclementiam ad patrias ſedes reuertiffe cuperet; terreſtri itinere, per *Finningam* & *Liunioniam*, *Ibore* & *Agione* du-cibus, primum tranſiſſe in *Curlandiam*, vel, vt membrana noſtra, *Sciringam*: deinde *Pruſſiam* & *Pomeraniam* peruagatos in *Ingrorum* finibus, (*Angrorum* dicas, aut *Saxonum*, quod infra videbimus, perinde eſt.) ſedem fixiſſe: poſtea *Rugios* tentafſe: vnde repulſos, iterum haud procul a *Saxonibus*, circa *Marchiam* mediam, conſediſſe puto: donec *Audoino* duce magna eorum pars *Pannoniam* occuparet; & XLII. annis poſt, euocante *Narſete*, auſpiciis *Alboini* regis, *Italiam*. Hoſe quidem huius populi errores, hoc ordine memorandos, intellegere

in Muringam. inde applicuerunt In-

gere mihi videor. Qui secus narrant, vereor, ne suae ^{Indicantur &} quisque patriae studio in transuersum rapiatur. Sic ex ^{alii erudito-} Sueonibus haud pauci in tot ac tantas gentes semina e ^{rum circa il-} suis niuib. contendunt esse progenita. non potuit. E ^{los antiquos.} nostratibus contra omnes prope id genus emigrantes populos Germaniae soli vindicant: atque non maiore veri specie immensam multitudinem ex his vnis filiis educunt. Sed foeti mulierum in his ad septem triones regionibus ^{aduersus} vteri? dabo: multis quidem partibus edendis. ceterum ^{causas ea-} si vitales aequae eosdem, quam sub mitiore coelo, cre- ^{rum dissen-} das: falleris, opinor. Scilicet inculta olim Germania, ^{sionum} & alendis suis minime idonea: qui pauci futuri fuerant, ^{probabilior} rarique habitatores, si bona lege coluissent; eos minime ^{expeditur} probando exemplo, vt cultis per alios populos agris vte- ^{sententia.} rentur, emisit subinde. Sic Germanae coloniae Italis infestae & Gallis: vicissim quas Scandinauia extruserat & Sarmatia, Germanis. Nulla sane nomini nostro ex his maiorum institutis gloria. vt proinde illa dissentientium studia non modo leuia & obscura, sed & vana inconsultaque appareant. Sic visum est. nihil equidem gratiae ^{Aduersus} facile dederō: sola veritatis specie duci dulcissimum. ^{partium stu-} Quin, si & haec fefellerit: si quis quid rectius: liuore ^{diosos de-} procul & ambitione, vt nos nostras quantulascunque su- ^{precatio.} spiciones, atque vti liberales inter animos addecet, cupide lecturis impertiat: sin vero; his saltem nobiscum candidus vtatur.

inde applicuerunt ingolanda) Ex hoc imitator Vuarne- ^{Mendum in} frid, opinor, perperam libro I. cap. XIII. cum diuissim ^{Vuarnefrido.} scriberet, exhibuit, *in Golanda.* quae enim fuerit *Golanda?* ^{Golanda nus-} nisi scribendum contendas, *Gotlanda.* quod tamen haud ^{quam: nec} ^{Vrspergensis} dubie ^{Godolanda.}

golanda. Mortuis igitur Ibor & Agione, primum Agelmund Agionis filius per XXXIII. annos eidem genti

aut Glodolanda.
legendum,
Ingolanda

quae ab Ingris dicta videtur.

Vnde hae aberrationes.

Agelmund primus Langobardorum rex.
Prosper adductus & emendatus.

Item Vuarnefridus.

dubie ab ordine itinerum, propter situm terrarum, plane aberraret. Legas ergo, ut sine dubio membrana nostra habet, *applicuerunt Ingolanda*: omissa praepositione, atque eadem forma, ut paullo ante legimus, *venerunt Sciringa*, pro, *venerunt in Sciringa*, aut, *in Sciringam*. Verum iam quaeritur, quae fuerit *Ingolanda*? Puto, aut emendandum esse, *Ingerlanda*: aut intellegendum saltem hoc vocabulum de terris *Ingrorum* vel *Angrorum*. hos autem eosdem fere cum Angriuariis & Ansibariis, nec diuersos fuisse puto a cetero Saxonum nomine. Miscuit nimirum error historicorum separanda; cum res etsi patrias, tamen ob inuictam inscitiam quasi peregrinas, parumque cognitae, scriberent: & distinxit contra idem, quae una habenda fuerant.

Mortuis igitur ibor & agione. primum agelmund agionis filius p. XXX. iii. annos eidem genti regnavit.) Regnasse dicitur Agelmundus: quia primus post duces Langobardorum rex electus fuerat. vide Vuarnefridus libro I. cap. XIII. In annis regni consensus est. Prosper Aquitanicus ad annum CCCXCIII. *Langobardi, inquit, eorum ducibus defunctis, primum sibi regem creauerunt Agelmundum, (sic in editis: puto legendum esse, Aigelmundum.) Aionis filium, qui regnavit annis XXXIII. item Vuarnefridus eodem capite XIII. Hic, sicut a maioribus traditur, tribus & triginta annis, Langobardorum tenuit regnum.*

Post

regnavit. Post Agelmundi funus
Lamifio secundus suscepit regnum.
Post Lamissionem tertius ad regni gu-
bernacula, per LX. annos, Letus
ascendit. hoc defuncto Ildeoc, III.
eius filius, III. suscepit regnum. Quo

Post agelmundi funus. lamifio scds suscepit regnum.) Vuar- Lamifio: al.
nefr. prope iisdem verbis cap. XV. in medio: & post A- Lamifio, vel
gelmundi funus regni gubernacula rexerit. Prosper in chro- Lamiflus.
nico ad annum CCCCXXVI. Langobardorum II. regnavit
Lamiffus, meretricis filius, annis III.

Postlamissionē tertius ad regni gubernacula. p LX annos
legus ascendit.) Iisdem verbis Vuarnefr. cap. XVIII. *Letus rex:*
Post lamissionem tertius ad regni gubernacula Lethu ascendit. cui nomen
nostrum, *Letus*, videtur esse antiquius, quam quod in illo *emendatius*
editum est, *Lethu*. Etiam Contr. Vrspergensis membra- *scribendum*
neus in bibliotheca lenensi codex, *Letus* habet, omīssa ad- *adferitur.*
spiratione: contra editi, *Lethus*: atque haec quidem in
nomine. Quod ad tempora regni: viginti annis differt a
nostro Vuarnefridus, qui eodem, quod modo indicaui- *Quamdiu*
mus, capite, *quadraginta ferme annos Letum regnasse*, ait: *regnauerit,*
noster ut vidimus, *sexaginta*. Vtri magis constet ratio, *quaeritur.*
non liquet. nodus plane similis & error adparebit infra.
natus is sine dubio e numeris XL. LX. ab alterutro inuer-
so ordine perperam positus.

Hoc defuncto ildeoc. IIII. eius filius. III. suscepit regnum.)
Supple & interpunge: *hoc defuncto Ildeoc, quartus eius filius,* *Interpunctio*
quarto loco suscepit regnum. Contractius aliquanto Vuar- *restituta.*
nefrid

decedente quintus, Godeoc, regnum

Vuarnefr.
adductus
& notatus in
nominibus
regum.

nefrid eodem capite XVIII. *Hildehoc filium, qui quartus fuit in numero regni, successorem reliquit.* Duplex adspiratio in verbo *Ildeoc* apud nos exulat: puto, rectius, quam in illo. eadem forma ille, *Gudehoc*, ubi noster, *Godeoc*, quod sustinet *Vrspergensis* in editis: quae in illo nomine, non tamen omnino recte, & litteris adiectis, habent etiam, *Childeoc*. contra calamo exaratus, quem aliquoties laudauimus, codex mendose, ut opinor, *Chideoc*, pro, *Ildeoc*, & *Gedeoc*, pro *Godeoc*.

Matthaeus
Palmerius
laudatus.

error erudi-
torum circa
libri eius ti-
tulum subla-
tus.

Probatum de
errore.

Vossius lau-
datus.

Basileenses
adducti qui-
dam,

& reprehensi.

Quodecedente quintus godeoc regnum est adeptus.) Vuarnefrid: *quintus Gudehoc regnum suscepit.* Inde Matthaeus Palmerius Florentinus, in libro de temporibus, cuius pars extat inter alia chronica post Prosperum Aquitanicum: quae causa fuit, ut, qui indicem eruditorum compendiarium Lipsiensem congefferunt, continuatum hunc ab illo per errorem traderent: is, inquam, in eo libro, ad annum CCCCLXXIII. sic habet: *Langobardorum V. Godehoc annis XII.* Cauere autem eum, de quo modo locuti sumus, errorem licuit, non e Vossio tantum; qui de historicis Latinis libro III. cap. VII. quam non continuator sit Palmerius, rectissime monet: sed & ex ea chronicorum collectione, quae Basileae anno 1597. folio explicito prodiit: Vbi in tergo paginae 93. adnotatum est: *Quae sequuntur ex Matthaei Palmerii Florentini, viri quidem diligentissimi, libro DE TEMPORIBVS, ad verbum sumus mutuati.* Cuius sane libri antecedentia eo consilio scribenda esse non putauimus, quod fere omnia horum librorum ex superioribus sint excerpta. cetera. Male vero Basileenses: truncari eruditissimorum hominum lucubrationes, easque nec editas, non oportet: quod

est adeptus. His temporibus Odouacer Italiam regebat. Godeoc mortuo, regni gubernacula suscepit eius filius Claffo. Ex supra dicta regione Vui-

quod recte notauit oculatissimus Vossius eo, quem laudauimus, loco. vbi tamen in eo errasse videtur; quod ^{Leuiculus} ^{Vossii error,} librum Palmerii *Chronicon* appellauit: quem inscriptum fuisse, *de temporibus*, verius est. Sed secutus est Vossius Tomalinum, aut potius Iohannem Rhodium. Is enim ^{vnde ortus,} in museo Pignorii, quod iuxta vitam eius descriptam, vna cum mensa Isiaca, vt & cum elogiis illius, extat; inter libros calamo exaratos numero 40. perperam laudat, *Matthaei Palmerii chronica*: cum veram codicis inscriptionem, quae sine dubio alia fuisse videtur, reddere debuisset.

His temporibus odouacer italiam regebat.) Vuarnefr. cap. XVIII. non ita probe: *His temporibus inter Odoachar, ce-* ^{Odoacer va-} ^{rie scribitur.} *tera. noster contra paullo post: Odofacra resistente.* quibus verbis, illa potius ratione nomen esse scribendum, arguitur.

Godeoc mortuo. regni guberuacula suscepit eius filius claffo.) Eandem rem Vuarnefridus cap. XX. effert his verbis: ^{Palmerius} ^{denuo addu-} ^{ctus & emen-} ^{datus.} *moritur Gudehoc, cui successit Claffo filius suus.* Palmerius ad annum 485. *Langobardorum VI. regnavit Claphon annis V. vbi* ^{Noster com-} ^{paratus cum} ^{Paulo.} *inquinatae, Daphon editum est.* Obserua: deterio-rem hic in vsu Latini sermonis, cum pronomen, *suus*, loco, *eius*, male reciprocaret, adparere Paulum; quam auctorem huius nostrae epitomes. hunc igitur, si his & similibus argumentis vetustiore illo fuisse colligas, non facile, opinor, errabis.

Ex

nili egressi, venerunt in Rugilanda, quae Rugorum dicitur patria: quam Feletheus, qui & Feuba dictus est, rexe-

Vuarni ad-
ductus:

& excussa
eius verba,

Differentia
inter hos
scriptores
animaduersa.

Palm. addu-
ctus:

& Sigebertus,

*Ex supra dicta regione uuinili egressi uenerunt in rugilan-
da. que rugorum dicitur patria.)* haec Vuarnefridus cap.
XVIII. circa finem enunciat hoc modo: *Langobardi de suis
regionibus egressi, uenerunt in Rugiland, quae Latino eloquio Ru-
gorum patria dicitur.* E quibus verbis agnoscere mihi in
primis videor, quemadmodum Paulus epitomen nostram
abusus sit. Primo enim, *ex regione egressi*, male corripit
in, *de regionibus*: deinde non rectius *τὸ dictis*, in *suis*. nam
eas in Ingolanda sedes Langobardorum proprias dicere
vix poterat. postremo & interiecta glossa, *Latino eloquio*,
modo non inepta est; & totum illud, *quae Rugorum patria
dicitur*, in Pauli libro abundat: quando bis ante de Rugis
in Rugilanda dixerat, nec poterat denuo interpretandi ani-
mum induere; nisi describendi facilitas consilium viri fe-
fellisset. Obserua: res a Langobardis aduersus Rugos ge-
stas, si Vuarnefridum sequaris, sub rege Godeoc narrari:
sin contra membranam nostram; sub Claffone: ideoque
aliquanto ferius. Cum illo quidem stare comperimus, ut
recentiorem, ita haudquaquam infimae classis auctorem,
Matth. Palmerium: qui ad annum 476. *Langobardi, inquit,
nouarum sedium auidi, Rhugorum regionem, eo quod fertilis &
pene deserta esset, sub Godehoc eorum rege, occuparunt.* Con-
tra miscellionem se exhibet, & utrumque regem in Rugi-
landa, quam perperam Rugilam vocat, fuisse tradit Sig-
bertus Gemblacensis, ad annum 479. verbis: *sub Gudeock,
& filio eius Claffone, sexto rege, Rugilam habitauere.*

quam

rat: sed Odofacra resistente, amisit cum vita patriam. Illic per aliquantos Vuinili commorati sunt annos. Claffone defuncto, Tato septimus ascendit ad regnum. Vuinili vero

quam feletheus qui & feuba dictus est rexerat.) Vuar- Varii scrip-
nefr. cap. XVIII. ab initio: *Feletheum, qui & Feua dictus* tores in no-
est. hunc Feuam Hermannus Contractus ad a. 486. dixit, mine regis
Phoebam: Marianus Scotus, ad a. 487. Febam. Feubae.

sed odofacra resistente. amisit cum uita patriam.) rem, vt Feubae
gesta est, copiosius narrat Vuarnefridus cap. XVIII. mors.

Illic p aliquantus uuinili commorati sunt annos.) Vuarn. Vuarn. ver-
cap. XVIII. in fine: *aliquantis commorati sunt annis.* Ce- ba.
terum, *aliquantus* antique scribitur, pro, *aliquantos:* vt &
paullo post, *qui Longobardus in Pannoniam duxit; loco, Lon-*
gobardos.

Claffone defuncto tato septimus ascendit ad regnum.) Vuarn. Vuarn. ad-
cap. XX. in principio, distincto magis sermone: *Defuncto quo-* ductus,
que Claffone, Tato eiusdem filius, ascendit ad regnum. Ambi-
guum est in hoc Vuarnefridi loco, vtrum *to eiusdem* ad & notatus.
Godeoc sit referendum, an ad Claffonem. Ceterum Tato De Palmerii
in editis Palmerii male appellatur, Thantus. ad annum is exemplis, qui
400. *Langobardorum VII. regnavit Thantus annis X. & ad a.* advocatur
493. *Thantus Langobardorum rex Herulos ad internitionem* monitum.
usque deleuit, & Rudolphum eorum regem cepit atque interimit.
item a 500. *Vuacon Tantum patrum suum interemit, & Lan-*
gobardorum regnum inuadit annis XVIII. hic contra Gepidos bel-
lum intulit, & Sueuos vicit.

egressi de Rugilanda, venerunt in campos, qui sermone barbaro FELD

Winili u egressi derugilanda uenerunt in campos qui sermone barbaro feld appellantur.) Vuarnefr. cap. XX. in principio: Egressi quoque Langobardi de Rugiland, habitauerunt in campis patentibus, qui sermone barbarico feld appellantur. Vbi autem hi campi siti fuerint, nisi coniecturam faciamus, his certe auctoribus non discimus. Ceterum quia, quibuscum bella Langobardorum memorantur, Rugii atque Heruli, finitimi ex eo illis tum fuisse videntur; colligere licuit; qua re, qui regiones descripserunt, inducti sint: vt Langobardorum sedes trans Albin iocarent, ultra Spream atque Hauelam, quibus regionibus hodie Marchiam mediam extendi nouimus. quae terrae, cum sint fabulosae, atque quammaxime patentibus, nullis montium iugis longe lateque distinctae; facile dabimus: non falsos fuisse ea coniectura historicos nostrates. nisi Magdeburgicos agros malis. quando & id vtrique regioni conuenit, vt antiquissimis illis temporibus per excellentiam, CAM-PVS, ob patentem maxime tellurem, das weiste feld/ das offene feld/ vocari potuisse videatur. vnde Vuarnefr. & noster: in campos, qui FELD appellantur. Nisi in his locis per emendationem legisse mauelis, pro feld, Affeld. vt hoc vocabulum ab antiquo idem omnino fuerit, atque, offenfeld. Sane sic vocat Sigebertus ad annum 479. verbis: Sub Tattone septimo rege in campis Affeld habitauere. Et Vuarnefridus libro I. cap. XXIII. Perge ait in campum Affeld. Sic enim & hic legendum est: non, vt edita exempla habent, Asfeld. Arguit, quod & idem vocabulum repetiit

Con-

Consensus
cum Vuar-
nefrido,

Campi pa-
tentes vbi.

Cur in Mar-
chia media
fuisse vide-
antur.

aut ad Albin.

Campi his lo-
cis patenter.

Affeld, pro,
offen feld.

Sigebertus
testis,
& Vuarnefr.

appellantur. Tatone interfecto a Vuachone, ipse aliquantis per genti suae dominatus est. Qui ex sua filia

Conradus a Liechtenau p. 132. prope finem: *Perge in campum, qui vocatur Affeld.* De cetero barbarum sermonem vocat noster, quemcunque sibi minus cognitum. Dege-
atque Vrs-
pergensis.
Barbarus
sermo, qui
cunque no-
stro ignotus.
 nerauerat autem tum, cum haec scriberentur, plurimum, opinor, ab antiquo Theotisco lingua Langobardica. aut Latino, si mauis, ut moris erat, opposuerit hic scriptor, sermonem barbarum: quod confirmat Vuarnefridus.

Tatone interfecto auuachone) rem narrat Vuarn. in principio capitis XXI.

Ipsē aliquantisp genti suae dominatus est.) Suae quidem Vuachonis genti: quia Vuacho Langobardici sanguinis, a fratre Tatone nis Zuchilone, prognatus fuerat. vide Vuarn. eodem capite.

Qui ex sua filia filium suscipiens.) Itane Vuacho propriam filiam uxorem habuerit? atque hoc dedecus tuierit innocentia huius populi? non equidem temere negem. Vualtari ex filia Vuachonis genitus, an incestu?
 minus enim id genus incestorum frequentatio, quam eruditorum aliqui contendunt, abhorret a barbarorum moribus. adeo semper placuerunt aliis populis, quae apud alios in detestatione summa. Noli aduersus haec confidere commentitiis quibusdam, atque in schola natis, iuris naturae placitis. Fert ea, immo maiora, humani ingenii vulgatissima deprauatio. Verum aliter plane genitum, Vuachonis tamen filium fuisse regem Vualtari, tradit Vuarnefridus cap. XXI. in fine: utrius auctorum obsequaris, tibi, lector, integrum. haec eius verba: *Ter-
tiam Vuacho uxorem habuit, Herulorum regis filiam, nomine* Vuarnefridus, qui secus de Vualtari, falsus. Eius inspicitur verba.

filium suscipiens, eum Vualtari appel-

Salingam. Ex ipsa natus est filius, quem Vualtari appellauit.

& erroris arguuntur. Tamen & Vuarnefridus, cum aliis qui postea vixerunt, eiusque historiam secuti sunt, quod ad Salingam, natumque ex ea Vualtarium, errasse videtur: & purus est a tanto scelere, vt filiam pro vxore habuerit, Vuacho. Scilicet non filius Vuachonis, si recte coniicimus, fuerit Vualtari: sed nepos & filia, per alienum generum aliquem, susceptus. hoc dixerit originum nostrarum scriptor parum Latinus esse, *filium & filia suscipere*. Ita plane verius: si modo Palmerii diligentiae, qui nimium abest ab illis temporibus, fidem habere tuto possumus. Is enim ad annum 518. *Langobardorum* ait, IX. *Vualtarius*, *Vuachonis ex filia nepos*, regnavit annis VII. Erravit tamen in eo Palmerius, nisi potius editores errarunt, quod Vualtari nonum dixit, qui octauus erat Langobardorum rex. Vuachonem enim fortassis, puto, in numero regum collocavit: atqui Tato septimus fuerat, quem secutus Vuacho octavum locum, & Vualtari nonum occupavisse videbatur. Verumtamen haec ratio non constat: aduersantur Vuarnefridus & noster. Scilicet Vuacho in regum numero non habetur: qui Tatone interfecto non regnasse quidem, sed exercuisse tantum quandam imperii vim, tutorio fortassis in gratiam nepotis nomine, videtur. hinc & noster non fane, vt in ceteris omnibus, regnum obtinuisse, sed *aliquantis per genti suae dominatum esse*, ait.

Vuacho rex Langobardorum non fuit. *eum vualtari appellauit.)* Vuarn. loco adducto: quem Vualtari appellauit. Vualtari autem nomen est vere Germanicum, a vocabulo antiquo, *Walter* / quod est, *custos*, *walten* / *verwalten* / *custodire*, & *verwalter* / *villicus*, qui

Vualtari nomen Germanicum est, Walter.

lauit. Ipse Vualtari, post Vuachonem octauus, per septem annos obtinuit regnum. Post quem Audoin nonus adeptus est regnum, qui Longobardos in Pannoniam duxit. Audoin mortuo, iam decimus, eius filius Alboin, ad patriam est regendam electus:

qui agriculturae praefectus est, aut potius custodiendae rei familiari.

post uuachonem octauus.) Vuarnefridus, qui in numero regum per omnia conuenit, libro I. cap. XXI. de eodem, qui, inquit, *Vuachone mortuo, super Langobardos iam octauus regnavit.* Consentit
Vuarn.

p septem annos optinuit regnum.) Vuarn. cap. XXII. *cum per septem annos regnum tenuisset.*

Post quā audo in nonus adeptus ē regnum. Qui longobardus in pannoniam duxit.) Legendum est, *post quem, pro corrupto, post quam.* Vuarnefr. cap. XXII. *Post quem nonus Audoin regnum adeptus est, qui non multo post tempore Langobardos in Pannoniam adduxit.* & Palmerius ad a. 555. *Langobardorum X. Adoynus annis XVIII. debebat nonum regem vocare, non decimum.* Menda e
membranis
nostris subla-
ta.
& Vuarn. ad-
uocatus.
atque Palme-
rius.

Audoin mortuo. iam decimus eius filius alboin ad patriam est regendam electus.) Haec iisdem paene verbis, at paullo tamen copiosius, narrat Vuarnefridus cap. XXVII. *in hunc modum: Igitur Audoin, de quo praemiseramus, Langobardorum rex, Rodelindam in matrimonio habuit, quae ei Alboin,*

quique per Narsetam & Pannoniam

Palmerius,

& Marianus
Scotus
emendati.

Excusatio
pro hoc in
tenui labore.

Forma reg-
nandi apud
Langobar-
dos,
regno Ger-
manorum
per similes.

Castigatus
noster.

boin, virum bellis aptum, & per omnia strenuum, peperit. Mor-
tuus itaque est Audoin, ac deinde regum iam decimus, Alboin,
ad regendam patriam cunctorum votis accessit. Inde Palmerius
ad annum 544. adnotat: *Langobardorum XI.* (errauit in nu-
meris bonus vir, vt ante,) *Albinus Adoyni* (sic legendum:
in editis inquinatissime habetur, *Adorni.*) *filius, annis XXXI.*
Etiam Alboinum Marianus Scotus ad a. 579. mendo-
sissime vocat, *Alburnium*: nisi id indiligentes librarii sub-
stituerunt, pro eo, quod in vetustioribus exemplis esset,
Aluinius. Noli grauari, lector, quod adeo prolixam iam
ponimus operam in adducendis & excutiendis Vuarne-
fridi aliorumque verbis. Contingit istuc sane praeter mo-
rem nostrum. odi descriptores perpetuos, qui libros suos
centones faciunt, & exempla aliorum. Sed sic tamen in-
stitutum ferebat: faciundum fuit. Ne tamen rerum
omnino nihil ex his verborum fordibus exsculpere nos
posse censeas: memineris, esse liquidum ex hoc scripto-
ris nostri loco, quam antiquum sit e proauorum mori-
bus, vt Langobardorum rex, quemadmodum olim ho-
dieque Germanorum; aut populi, aut principum e po-
pulo, suffragiis legeretur. ita tamen, vt familiae regnatri-
cis in primis haberetur ratio. Videntur etiam inter Lan-
gobardos, vti nobis ab antiquo reges, reuerentia magis
quam imperiis praefuisse. Hae quidem antiquissimae,
opinor, regendi in his populis formulae.

Quiq, p narsetam & pannoniã uocatus.) Legendum
esse & emendandum censeo: *Qui per Narsetam ex Panno-*
nia vocatus. fauet quodammodo membrana, in qua *to* &
ambigue scriptum, & littera *m* in vocabulo *Pannoniam*

non

vocatus, in qua per LXII. annos de-

non expressa, sed lineola notata est; plane ut ab initio huius animaduersionis excudi iussimus: quod facile a manu sciolii, e recentiore aeuo, profectum esse potest.

in qua. p LX. II. annos deguerat) Non patitur temporum rerumque gestarum ratio, ut haec erroris absoluamus. Rectius sine dubio Vuarnefr. libro II. cap. VII. & qui hunc secutus est, Conradus a Liechtenau, tradunt, XLII. omnino annos interfuisse. numerorum ergo notas per aliud agentem librarium inuerso ordine positas fuisse, suspicari licebit. Rectius enim uero etiam Sigebertus Gemblacensis ad annum 527. *Audohin*, inquit, *Longobardos in Pan-* qui & erroris
conuincitur.
noniam duxit: in qua habitauerunt annis 42. & deinde ad an-
num 568. Albuinus rex Saxonibus, aliisque gentibus sibi ascitis,
& Parmonia ex condito commendata amicis Longobardorum
Hunnis; ad Italiam contendit cum omnibus Longobardorum fa-
miliis: ibique regnat sex annis. aliter Vuarnefridus, qui li- Sigebertus
etiam aduo-
catus.
bro II. cap. XXVIII. initio, *tres annos & sex menses in Ita-* Is a Vuarne-
frido disce-
dit:
lia regnasse, ait. Scilicet ille a victoria Mediolanensi, quod Sed compo-
nitur dissen-
sus,
auctore Sigo-
nio.
verius est; iste ab aduentu Langobardorum in Italiam, an-
nos computauit. qua de re dudum lectores admonuit
Carolus Sigonius, in egregio de regno Italiae opere, fa-
cie paginarum, secundum editionem principem, 13. At
Palmerius ad alium annum 572. haec retulit. his verbis: Palmerii eam
in rem verba.
Langobardi ingenti multitudine, cum filiis & uxoribus, & aliis
barbaris nationibus, sub Alboino eorum rege, Italiam per Sir-
mium ingressi, eam possederunt annis 204. In ver- Latinitas no-
stri leuiter
vindicata.
bis, quae supra adduximus, *deguerat*, ut barbarum videa-
tur; nec alio seculo, nisi quibus plane iacuit Latinitas,
dignum: auctoritate tamen Symmachi sustinetur, sat bo-
ni & antiqui, nec omnino e quinta classe, testis.

infi-

guerant, in Italiam, vniuersa cum multitudi-
ne gratanter ingreditur, ad ean-
dem obtinendam. Hic autem insi-
diant Rosmunda, sua coniuge, ab
Helmichiso suo milite, Peredeo ope-
rante, interfectus est. cuius post ne-
cem Cleb, nobilissimus, ad regni fasti-

Rosmunda.

insidiante rosmunda sua coniuge) aliis, *Rosmunda*. pa-
rum interest: nisi, quod illud videatur antiquius.

De Helmi-
chiso:

& quis eo
tempore
Schilpor dic-
tus.

ab helmichiso suo milite.) aliis, *Helmichis*; non Helmi-
chisus: & describit Vuarnefr. lib. II. cap. XXVIII. *qui re-
gis Schilpor, hoc est, armiger, & collactaneus erat. Schilpor* haud
dubie descendit a germanico *schild*: & *schildper*/ seu *schilds-
ner*/ idem est, qui alias, *waffen-träger*. *Wapen* enim,
vel *waffen*/ eandem vim habet, quam Latinis vocabu-
lum, *clypeus*, aut, *arma*, quae & interdum dici pro cly-
peo constat.

Peredeus.

peredeo operante interfectus est.) In Peredei nomine
conueniunt scriptores. *peredeo operante* satis antiquum hoc in-
tellectu, nec, puto, plane inelegans est: vel Corn. Tacito
teste.

De nomine
regis Claffo-
nis.

*Cuius post necem. cleb nobilissimus ad regni fastigium ere-
ctus est.)* *Cleb* hominem appellat noster, vt & Sigebertus
Gemblacensis; habent etiam quidam Vuarnefridi codices

Variant co-
dices.

Clebem, opinor, non *Clobem*: vt Bonau. Vulcanius testa-
tur in notis. Non omnino bene igitur legitur in hoc pa-
riter, atque in Conradi a Lichtenau editis, *Cleff*. rectius,
puto,

gium erectus est. sed post annum & sex menses a suo puero interfectus est. Post haec Langobardi sub ducibus

puto, noster Claffonem dicit casu obliquo. quo accedit, Palmerius quod in Palmerio ad annum 575. legendum est, *Langobardorum XII. (immo XI.) regnavit Claphon anno I. mensibus VII. & ad a. 578. (quin potius ad annum 571. aut 576. quo & Sigonius inclinavit.) Claphon diem obiit.* Vtroque autem loco in editis, vt & ante de superiore Claffone, perperam legitur, *Daphon*. Ceterum hic, vt nostro est *nobilissimus*: ita & Vuar. *nobilissimum de suis* (i. Langobardis) *virum* dicit: quae mera videtur illius verbi enarratio: vt & paulo post, quando nostri, *a suo puero*, haud paullo deterius reddit: *a puero de suo obsequio*. Fuerat enim illud probum & Latinum; atque ad intellegendum facillimum. quippe *puer* saepissime pro *seruo* dicitur vel ministro: monuimus in transcurso, cum historiam legis Scatiniae breuissimam scriberemus: contra, *obsequium*, pro officio cubiculariorum dici non potest, nisi barbare. Non moderata Claffonis fuit dominatio, Vuarnefrido teste libro II. cap. XXXI. *Hic multos, inquit, Romanorum viros potentes, alios gladio extinxit, alios ab Italia exturbauit.* proinde nec diuturna viri potentia.

Palmerius
his castiga-
tus.

Claffonis ge-
nus e Lango-
bardis.
Vuar. rea-
prehenfus.

puer pro
seruo.

Obsequium
pro familia,
seruitiis.
Iniqua Claf-
fonis domi-
natio.

Sed post annum & sex menses a suo puero interfectus est.) Vuarnefrid eo capite, quod modo ante indicauimus: *Iste cum annum vnum & sex menses, cum Massana sua coniuge, regnum obtinuisset, a puero de suo obsequio gladio iugulatus est.* Non satis igitur adcurate Sigebertus duobus annis regnasse ait, quando ad annum 574. adnotat: *Cleb subrogatus re-*

Vuar. ad-
ductus.

Sigebertus
notatus.

per X. fuerunt annos. sed communi consilio Antharim, Claffonis filium,

Post hec langobardi sub ducib' per X. fuerunt annos.)

Et hic Vuarn. cum nostro comparatus.

Scribendum, Langobardi: non Longobardi Princeps vocabulo deriuatio adferta.

At nihil moramur Vuarnefridi nugas.

Vuarnefridi verba. De Antharis nomine dubium. Sigebertus adductus. Probatum de vera scriptura.

Vuarn. cap. XXXII. *Post cuius mortem Langobardi per annos decem regem non habentes sub ducibus fuerunt, agnoscis verba paene eadem: quae enarratione tantum, eaque sat frigida, diffundere conatur Vuarnefridus: quo enim illa, regem non habentes? quasi eiusdem rei intellectus, in reliquis quae dicuntur, non lateat. Hoc tantum loco membrana nostra, Langobardos: placet nihilominus illud, quod & constanter tuetur Paulus. Etiam, si mihi credis, non plane, ut aliqui faciunt, explodenda est vocabuli illius deriuatio, a promissis barbis; quasi lang-bârte/ ob trucem populi bellatoris speciem, ab antiquo dicti sint: cum nihil magnopere aduersus hanc sententiam, nisi me fallit opinio, moueri possit. quare ergo reiiciamus antiquissimam opinionem? At vicissim, ut id obtineat, fabulis nil opus est, gerrisque germanis, quibus sententiam adstruere conatur Vuarnefridus, prolixus nimirum, pro more suo, nugator.*

Sed communi consilio antharim claffonis filium in regnum pficiunt.) Vuarnefr. libro III. cap. XVI. Tandem communi consilio Authari Clephonis filium, supra memorati principis, regem sibi statuerunt. Et hoc seruant ceteri historicorum, ut Authari scribant, non, Antharim: Sigebertus in primis: qui ad annum 586. Longobardi, ait, Aucthari regem sibi statuerunt: eumque ob dignitatem Flauium appellauerunt. Nihilominus, cum hi omnes e Vuarnefrido solo sapiant, Antharis potius, quam Authari, verum regis nomen fuisse censeo: cum illud nescio quid habeat linguae Langobardorum

in regnum praeficiunt. qui, vt tradunt, veneno accepto, mortuus est.

dorum id temporis conuenientius. *Anthari* enim est, *Anthari, vn-*
Ender/ hodieque peruulgatum nomen: vt *Vualtari*, *Bal-* *de.*
ter. Iam vero *Ender* dicitur ab, *ende*; & significat: *fini-*
torem, *patratores*, *consummatorem*. Quod sane nomen
honorificum satis haberi poterat, si quis summarum
quarumque rerum finitor diceretur. Accedit, quod in
summis capitum, quae haud dubie sat antiqua manu, nisi
ab ipso *Vuarnefrido*, conscriptae sunt; vt eas *Bonau.*
Vulcanius edidit, ad librum III. cap. XXVII. XXVIII.
XXXI. XXXIII. XXXIII. facie paginarum 79. aliquoties
legitur: *Anthari*, loco, *Authari*. Quin & *Palmerius* ad *Palmerius*
annum 587. *Langobardi regem sibi praeficiunt Antharim Cla-* *testis voca-*
phonis filium, qui *Flavius dictus est*: a quo *Flauii* deinde *re-* *tus.*
ges sunt cognominati. Fuit hic rex tredecimus, (laborat nu-
merus, vt antea subinde monui.) & regnavit annis VII.
Nec me dimouet ab hac sententia, quod in *Vuarnefrido* *Leuis aduer-*
membraneo sat vetusto, qui *Lipsiae* est, habetur, *Authari* *sus haec co-*
potius, quam, *Anthari*. Plus enim adhuc in illis argumentis *dicis antiqui*
inest, nisi fallor, ponderis. Inspexit autem illum eo no- *auctoritas.*
mine codicem, meo absentis rogatu, amicissimus nobis
adolescens, isque perquam eruditus & cordatus, *Henr.*
Chr. Senkenberg, traiecto ad *Mogum* in *Franconibus*
oriundus.

Qui ut tradunt ueneno accepto mortuus est.) *Vuarnefr.* *Vuarn. verba*
libro III. cap. XXXVI. rex *Authari* apud *Ticinum* nonas Sep- *reprehensa,*
tembris veneno, vt tradunt, accepto moritur. In nostra mem-
brana verba, *vt tradunt*, rectius, & conueniente magis lo-
co, interiecta sunt, quam in illo. *Antharis* regnauerat

Huic successit Agilulf, qui per suam coniugem Teudelinguam, Gregorio papa monente, statuit cum Romanis

Sigebertus
laudatus,
notatusque
Sigonius.

annos sex: non male igitur Sigebertus mortem eius refert ad annum 592. ceterum de veneno tacet. Vicissim non video, qua re motus Sigonius, Antharis obitum anno 590. contigisse velit. Adi, si lubet, ipsum, de regno Italiae, libro I. facie paginarum 29. Quid si septem annos regnavit Anthari, ut Palmerius suas subducit rationes? tanto quidem Sigonius impeditior.

Vuarnefri-
dus auditus
& notatus.

Huic successit agilulf qui per suam coniugem teu delinguam gregorio papa monente statuit cum romanis pacem.) In nomine Agilulfi conueniunt historici. Vuarnefridus aliquanto copiosius, quam in nostro; libro III. cap. VIII. *Rex igitur Agilulfus, inquit, rebus compositis, Ticinum repedauit. Nec multum post, suggerente maxime Theudelinda regina, sua coniuge, (quo autem haec, quae sexcentis locis inculcauerat, nisi haec quae abundant verba, sua coniuge, describenti succreuissent?) sicut eam beatus Gregorius suis epistolis saepius admonuit, (enarrat Vuarnefridus nostri, Gregorio monente.) cum eodem sanctissimo papa Gregorio, atque Romanis, pacem firmissimam pepigit.* Sigebertus hunc secutus ad annum 596. Agilulphus rex Longobardorum in Romanos insurgit: sed agente Theudelinda regina non multo post cum eis foedus iniit. Aliter ergo in nostro est Teudelingua, quam in illis, Theudelinda, atque apud alios, Theodelinda. Illud omnino mauelim, ut sit Teudelingua, vel Theudelinga Theotisce dicta, blando quasi atque a mammis deducto nomine, deutelsing. veluti Latinis est, Mammula: ut & Barbulas, & Pappulos habemus ἡ πόρτῃ πάντων nisi

Sigebertus
etiam voca-
tus.
De Theude-
lingae nomi-
ne,
vnde descen-
dat:
& quomodo
dici possit:

Sigebertus hunc secutus ad annum 596. Agilulphus rex Longobardorum in Romanos insurgit: sed agente Theudelinda regina non multo post cum eis foedus iniit. Aliter ergo in nostro est Teudelingua, quam in illis, Theudelinda, atque apud alios, Theodelinda. Illud omnino mauelim, ut sit Teudelingua, vel Theudelinga Theotisce dicta, blando quasi atque a mammis deducto nomine, deutelsing. veluti Latinis est, Mammula: ut & Barbulas, & Pappulos habemus ἡ πόρτῃ πάντων nisi

nisi

nisi *Tappulus* potius legendum est, apud Liuium aliquo-
ties, vbi de Villiis. Quidquid eius rei sit, hoc saltem ^{exemplis}
certum est, *mammas*, non vbera tantum significare; ve- ^{e Latio mon-}
rum etiam matres: vnde hae quidem *mammae* apud Ro- ^{stratum.}
manos antiquitus dicebantur; & patres, *tatae*: veluti do- ^{Martialis}
cet vulgatissimum illud *Martialis*. ^{adnecatus:}

Mammas atque Tatas habet Afra: sed ipsa Tatarum

Dici, & Mammarum maxima Mamma potest.

Hoc epigramma, quia lepidissimum est, atque vitium quod ^{eiusque ioci}
tangitur hodieque inter femellas nostrates, saltem dum ^{in rem no-}
matrimonio abstinent, peruulgatum; vt etiam si sint gran- ^{stram versi.}
diusculae, velint tamen aeternum puellae videri: lubet,
si quidem licebit huic homini, iocari *ἐν παρρησίᾳ*, & ean-
dem rem Germanicis, quos ab infantia prope exercui-
mus, pingere versibus. hoc modo:

*Sie neht/mein artges kind/Mama/und bald Papa/
Mit schöner freundlichkeit/ so viele gute leute:*

*Doch glaubt die böse welt; daß sie die Groß-Mama
Von diesen Müttergen und Vätergen bedeute.*

Verum iam hoc agamus. *seria* reuocant. rara in his litte- ^{Romanorum}
ris Saturnalia. Latinorum ergo *tata* quid obstat, quin a ^{tata, vnde.}
Theotisco Teuta, vel, quod verius est, *Theuta*, multo ma-
gis, quam a Graecis, *τέττα*, aut *ἄττα*, descendat? *Theuto*
autem, opinor, dicebatur quasi parens populi & tutelaris;
vt *Theuta*, (quod hodie scribendum esset, *deute* / *dutte* / ^{*Theuta*, anti-}
pingebant enim nostrum *d* antiqui per *th*.) natura, om- ^{que natura}
nium rerum parens. Quae cum omnia, quae genuit, nu- ^{dicta:}
triat etiam liberaliter; vt ab Aegyptiis, Graecisque mam-
marum vel vberum symbolo adumbrata est; vnde, quae
saepissime pictae, fictae, fusae, sculptaeque extant, na-
turae multimammiae imagines: vt & ipsi loci muliebres
naturae sanctissimo, nec a scurris & vernulis profanando

& vbera.

quomodo
descendat a
Theuta,
theuteling.

vt nomina
Germano-
rum flectan-
tur:

& Italorum.

Quid ergo
Theudelin-
ga?

vocabulo, honestantur; quare & Gallorum aliquos misere saepius abstinere comperi verbo, *la nature*, nelaedant, nempe quibus prurigo cordi est: quod leuitatem hominum arguit; non enim voci purissimae flagitium, sed moribus inhaeret: vt haec, inquam, dicuntur; ita & antiquissimi Germanorum, inter quos & Langobardi, naturam, & matrem, & mammas, eodem, opinor, vocabulo dixere, *Theuta*. Sunt autem hodieque, qui vbera germanice dicant, *die dutten*. quo de vocabulo si diminutivum, vt vocant Grammatici, antiqua lege formare velis; erit, *düttling*: vt Francorum australium vulgus hodieque, *ein töpfing* / vel *töpflich* / vrceolum; *ein pferdling* / vel *pferdlich* / equuleum; *ein schüffeling* vel *schüffelich* / patellam, scutellam; *ein stüßling* / columellam; *die fuchling* / *fuchlich* pullos: atque id genus sexcenta alia. inde fuit, quod seculis superioribus dicebant abiecto, vt molliter flueret, g; *ein töpflein* / *pferdlein* / cetera: deinde, *ein töpfflein* / *fuchlein* / & eodem modo in reliquis. hodie & haec fastidiuntur, quando Saxones reddiderunt pro antiquo, *ling* / aut *lichen* / terminationem gen. adeo quae olim erat, *magdling* / deinde *mägdlein* / hodie est, *mädgen*. Puto, eadem ratione Hetruscam linguam ab Langobardis suum in diminutiuus accepisse *lino*. ita *collino*, est, tumulus: *po-uerino*, pauperculus: *berettino*, pileolus: quae sequuntur. Hac ergo forma Teutelingua, quasi mammula aut mam-mella; aut honorifice dicta sit, pro filia naturae, vel matre populorum: aut vero blande, pro pulchella & mollicula: *Theudelinga*, hoc est, *düttling* / de quo abunde supra diximus. Prope, vti hodie blande passim virgines appellamus, *fräulein* / *mulierculam*: quod & puellis nostratibus adeo gratum est vocabulum; vt prae eo virgines audire nolint. Et haec de celeberrimo, quod magni exem-
pli

pacem. Is postquam XXV. regna-
uerat, diem clausit extremum. Ada-
loald post patri successit: decem cum
matre annis regnavit. Sed hunc reg-
no eiecerunt Longobardi, & eius in
loco Arioald electus est in regnum.

pli reginam decuit, nomine, per feria iocosque, perscrip-
simus. tantam quasi de nihilo surgentem, & in vno voca-
bulo, historiam, tu quidem lector, si aequus es, minus
grauaberis.

Is postquam XXV. regnauerat diem clausit extremum.) Vuarnefr.
Deest, annos, in nostro. Vuarnefr. libro III. cap. XLIII. adductus,
iisdem verbis: *Igitur Agilulfus rex, qui & Ago est appellatus,*
postquam viginti & quinque annos regnauerat, diem clausit
extremum. Sigebertus ad annum 617. Agilulfo Longobar-
dorum rege mortuo, Adaloaldus filius eius regnavit annis 13. In
Palmerii de temporibus libro numerorum error est. adno- & Palmerius
tat enim is ada. 593. Longobardorum XIII. (imo XII.) reg- emendatus.
navit Agilulfus annis 55. emenda 25.

Adaloald post patri successit. decem cum matre annis regna-
uit. cetera.) Vuarnefr. eod. cap. *Sed cum Adaloaldus eversa* Vuarnefr. de
mente insaniret, postquam cum matre decem regnauerat annis, Arioaldo.
de regno eiectus est, & a Langobardis in eius loco Arioaldus substi-
tutus. Arioaldum praetermittit Sigebertus ad annum 630. Sigeberti er-
verbis: *Adaloaldo Longobardorum rege mortuo, Rotharith reg-* rores in re ca-
navit post eum annis 16. multifariam hic fallitur Sigebertus. dem notan-
Si enim Vuarnefrido, nostrisque membranis, maior fi- tur multi,
des, quam illius chronicis, vti aequum est, habetur:
primo

temporum
inter hos re-
ges animad-
versio.

deinde exi-
tus eorum.

Querela de
scriptoribus
illius aevi.

De nomini-
bus regum,
Agilulfus,
vnde;

& Adaloal-
dus.

Eitelwulf
vnde corrup-
to tractum.

primo inter Agilulfum mortuum & Rotharium regem fac-
tum, non XIII., quot ille computauit, sed XXII. anni in-
terfunt: regnavit enim Adoloaldus X. Arioaldus XII.
annis. deinde nec illius regis, nec huius obitus, incidere
potest in illum annum, quo Sigebertus Adaloaldum
fuisse mortuum mendosissime voluit. demus enim, Agi-
lulfum vita defunctum, secundum haec chronica, anno
617. tum Adaloaldus priuatus regno fuerit, non mortuus,
anno 627. aut 688. Arioaldus autem morte sublatus, &
Rotharius, (sic scribendum est, non, *Rotharis* aut *Rotha-
rith*;) ad regnum euectus an. 639. 640. constat etiam, Ada-
loaldum e regno non morte, quod Sigebertus putauit,
sed moribus excidisse: nec ad vltimum praeternittendus
erat in regum numero Arioaldus. Verum hoc quidem
mirum non est: saepius eo more cespitant exilium chro-
nicorum miselli scriptores: quibus vnus si fidem habeas,
litus arabis, fortunamque pennis tenebis. Et haec in
temporum rationibus: de nominibus contra satis vbique
constat. at vnde haec vocabula, cum Theotisca es-
se dubium nullum sit, non aequae liquet. *Agilulfus* est:
quem, ludere si velis, dictum esse intellegas, quasi *Agil-
wulf* / *prolem siluaticam*, vel *quernam*, aut *lupum siluestrem*:
& *Adaloaldum*, quasi, *Adelwald*, *generosam propaginem*. Aut
e diuerso historici, rerum omnium imperiti, nomina duo-
rum regum, diuersim confundendo, corruerint; dixerint-
que *Agilulfum* & *Adaloaldum*, pro *Agiloaldo*, & *Adiloulfo*:
quae nomina iam minore conatu conuerti possent, intel-
legique vt, *Agilwald* / vel vt hodie scribimus, *Eidelwald* /
silua querna, & *Adelwulf* / vel *Edelwulf* / *proles generosa*.
quod deinde inquinata scriptum est, etiam recenti aeuo
frequentatum nomen, *Eitelwulf*. *Wulf* enim Germa-
nis ab antiquo idem erat, quod Latinis, *catulus*, inde,
wulfeln

Hic post XII. annos, quibus regnaverat, defunctus est. * * *

wülffeln / *catulos parere*. Postea *Arioald* sine dubio sit, *Arioald*
Heerwalt / *dux exercitus*, aut *Herold* / vel *Chrenhold* / *cu-* quemadmo-
stos morum atque rituum. idem significatus existet, si dicas, dum dicatur;
Chrenwalt. Iam *Rothari* est *roth-haar* / aut *roth-barth* / *Rothari*, vn-
rufus: de quo vix dubitari potest. Et haec veluti ioco, de.
 ut in incertis quis enim id genus suspiciones extra omnem Haec aliud
 dubitationem posuisse velit, & serio contendat, nisi op- quasi agendo.
 pido vanus? Eadem tamen forma & *Vuarnefridus*, no-
 men *Lamissionis* extitisse, ait *libro I. cap. XV.* a vocabulo
 Langobardico *LAMA*: quia *Lamissio* in piscina, aut po- *Lamissio a La-*
 tius, ut opinor, in loco vliginoso vel limoso esset reper- *ma qua ratio-*
 tus. *Limus* autem antiquis, puto, fuerat, *laima*, hodie, ne,
leimen. unde descendere poterat *laimisch* / *lamiso*, *leimicht*.

Hic post XII. annos quibus regnaverat defunctus est.) *Vuar-* *Vuarnefr.*
nefr. libro III. cap. XLIII. Igitur *Arioaldus*, postquam super verba.
Langobardos XII. annis regnum tenuit, ab hac luce subtractus est.

In fine membranae nostrae paucissima desunt verba, iniu- *Vltimum*
 riis temporum sublata: quae in hunc modum e *Vuarnefri-* *membranae*
 do, nisi fallor, restitui poterunt: *Rothari genere Arodus elec-* *nostrae.*
tus est. Vixerit sub hoc rege, quicumque origines eas con- *eiusque ra-*
 scripsit; an aliam ob causam hic substituerit vel ipse, vel le- *tio.*
 uis ignauusque, qui descripsit, librarius: incertum est. ta-
 men, cum de cetero diligentia, vel argumento eius adcura-
 tionis, quam litterarum ostendunt notae, desiderari in
 hac scriptione nequeat. vndecunque sit, temere sic fini- *Conclusio.*
 tam non puto. Praeterea, quae in medium adferamus
 his rebus illustrandis, non habemus: sub-
 sistendum est: vale, lector.

Poterat desiderari, ad intellegendas origines nostras, copiosior aliquanto Langobardorum historia, quam epitomes editae breuitas exhibet: praesertim, quando Vuarnefridi copia paucis est. Visum igitur, eam Langobardorum historiam, quam Vrspergensis abbas chronicis suis immiscuit, separatim recusam dare, & his originibus, in loco adnectere. Barbara quidem dictio: res plurimis locis absurdae narrantur: fabulis plena omnia: sed argumentum nobilissimum, omnes naeuos, illis temporibus proprios & veluti necessarios, facile excusat. Eo autem damus libentius, quod & notis & emendationibus, ad oram libri consignatis, hanc chronicorum partem dare licuit auctiorem, castigatiorem: nec opportunam tantum, sed & in rem tuam, lector, vtiliorem. Vtimur viri cordatissimi, Schmeizeli nostri diligentia, qui, quantum varient codices, ad nos, ut rogaueramus, perscripsit. In fine, eandem ob causam etiam alia quaedam, ex alijs scriptoribus, accessere: quibus & tu vteris, lector, nobisque fauebis.

CONRADI A LIECHTENAV
HISTORIA
LANGOBARDORVM

Falsa, sed
vulgo credi-
ta, migra-
tionum a
septemtrio-
nibus, causa.

Septentrionalis plaga, quanto longius est ab ardore solis, & frigida de assiduis niuib, tanto seniores homines semper habet, & eo aptior est ad multiplicandas gentes. * Vnde fit, ut tanta multitudo populorum in ea parte nascatur, quae ibi viuere non possit, sed in partem meridianam alii pretio vendantur, alii sponte egrediantur. Quae de re, ut in historia Gothorum dictum est, multae gentes ex

* vide supra commentarium nostrum pag. VI.

eisdem partibus exierunt, Gothi, Gepidae, Rugi, Vuandali, Heruli, Turcilingi, Huni, qui & Auares, similiter & Vuinuli, qui & Longobardi. Est itaque insula quaedam in partibus Septentrionalis Oceani, dicta Scandanauiā vel Scanzia, quae ut quidam dicunt, non est in Oceano posita, sed propter plenitudinem eius, unde * maris exaestuationes circumdant eam. In hac ergo, dum multus populus excreuisset, ita ut in ea habitare non posset, consilio inito, multitudo illa omnis in tres partes est diuisa, quaesitumque est per fortis diuinationem, quae pars ex illis patriam relinquere, nouasque sedes deberet exquirere. Igitur illa pars, quam fors iubebat exire, ordinauit super se duces fratres duos, Ibor & Agionem**; aetate iuuenes, & corpore aliis maiores & valentiores: quorum mater Gambarā erat sapientissima, & consiliatrix optima, de cuius prudentia magnam confidentiam omnes habebant. Osculantes igitur parentes & amicos, recesserunt: *** venientesque in regionem Scoringam, aliquantos annos ibi sederunt. Illo itaque tempore Ambri & Assi, duces Vandalorum, fortiter premebant vicinas sibi regiones, & cum iam gloriarentur de multis victoriis, mandauerunt Vuinilis, qui & Longobardi, ut aut tributa illis darent, aut ad pugnam se praepararent. Tunc Ibor & Agio, per consilium matris suae Gambarae, definierunt, melius sibi esse, aut pugnando mori, aut per arma defendi, quam tributis turpiter subdi. miseruntque legatos Vuandalis: se paratos esse, ad pugnandum magis, quam ad seruiendum. Commisso vero proelio, Vuinili, pro libertatis gloria fortiter pugnantes, victoriam habuerunt. Sed postea famem magnam passi, in eadem prouincia Scoringa, † valde humiliati sunt. De qua exeuntes, venerunt in Maringam ††, indeque item in Godolandam * prouinciam, & ibi aliquanto tempore steterunt. Mortuis interea Ibor & Agione ducibus; Longobardi iam no-

Populorum, qui ex illis terris exierunt, potiorum nomina. Scandinavia leuiter descripta.

Ex hac Langobardi quomodo egressi.

Melius haec Vuar. L. I. cap. II.

IBOR ET AGIO DUCES,

Vuar. I. cap. VII.

BELLA CVM VVANDALIS.

VINCUNT VVINULI.

* Malim hic legere, vndae maris exaestuans. ** M. S. Ienenfis Agionem. *** M. S. Ien. loco, recesserunt, habet, ire ceperunt. quod valde probor. deinde, Amber & Assi. † leg. Sciringa: dixi supra. †† leg. Moringam, aut Mauringam, ut in Vuar. * M. S. Ien. pro Godolandam, Godolandam.

AGELMVN.
DVS REX.

LAMISSO REX,
VI natus.

LETVS REX.

TATO REX.

BELLVM CVM
HERVLIS.

CAVSSA INIV-
RIARVM PRO
ingenio po-
puli inepta.

lentes habere duces super se, Agelmundum regem sibi pri-
mum constituerunt, ad similitudinem aliarum gentium: qui
regnauit super eos annis XXXIII. Fuit autem Agelmundus,
filius Aionis, de gente Thuringorum, * quae gens apud eos
melior & fortior esse dicebatur. His temporibus quaedam
meretrix in vno partu septem filios generauit, vltraque bes-
tiam ** crudelis, in piscinam eos iactauit. Quam piscinam, cum
praedictus Agelmundus forte praeteriret, videns infantulos,
doluit, hastamque mittens, eos huc illucque voluit. Quo-
rum vnus cum apprehendisset hastam regis, misericordia mo-
tus rex, leuauit eum de aqua, dicens: *Quia iste magnus futu-
rus est*: & cum omni studio dedit eum ad nutriendum. Et
quia eum de piscina leuauit, eorumque lingua aqua *lama* di-
citur; *Lamissio* *** ei nomen imposuit. Qui cum creuisset, factus
est fortissimus pugnator, & sapientissimus, † & post Agelmun-
dum ipse regnauit. Defuncto posthaec Lamissione, rege se-
cundo, tertius regnauit Lethus. †† Qui cum regnaret annis qua-
draginta, filium suum Childeoc quartum regem reliquit. Et
hoc defuncto, regnauit Godeoc. Quo mortuo, filius eius
Calpho * regnauit sextus. Et isto mortuo, regnauit septimus
Tado. Post haec egressi Longobardi de Rugulanda, ††† quae La-
tino eloquio Rugorum patria dicitur, habitauerunt in apertis
campis, qui sermone Barbarico appellantur, *Felt*. In quo loco
dum per tres annos habitassent, pugna surrexit inter Tado-
nem & Rudolphum regem Herulorum, qui prius amici fue-
runt: & hoc fuit malum, vnde in eos discordia intrauit.
Frater Rudolphi regis pro causa pacis ad Tadonem venerat,
& cum ad suam patriam reuerti vellet, ante domum Rume-
trudae filiae regis transiit. Illa vero cum videret multos viros
nobiles ire cum eo, interrogauit quis esset, dictumque est illi,

* *Quid Thuringorum? Vuarnefr. L. I. cap. XLIII. praefert, Gunginco-*
rum. ** *M. S. Ien. utque bestia.* *** *M. S. Lamisso, constanter.*

† *M. S. fortissimus, pugnatorque sapientissimus. probe.* †† *M. S.*

*Letus. Idem, Childeoc, Gedeoc. dixi supra * emenda pro Calpho, Clapho.*

††† *M. S. Rugilant, rectius.*

quod

quod frater Rudolphi regis fuisset. Tunc illa misit puellam, quae eum inuitaret, ut dignaretur cum ea bibere. Qui ut hoc audiuit, cum supplici corde venit. Sed quia modicam staturam habebat, puella superba & gloriosa, despiciebat eum, & deridebat. Ille autem talem verecundiam non sustinens, amplius eam iniuriauit. Illa vero accensa ira foeminea, malum quod in mente conceperat, compleuit. Finxit enim se per patientiam laetam esse, & inuitans eum ad sedendum, fecit eum in tali loco sedere, ubi fenestra erat post dorsum eius, & ne ille aliquam suspicionem mali posset habere, pannum preciosissimum ante fenestram iussit tendere, dixitque pueris suis, ut in qua hora diceret, Misce, illi eum a dorso lanceis transforarent. Sicque factum est. Quod cum Rudolpho regi nunciatum esset, nimis iratus de tam funesta morte fratris sui, dirupit pacem, quam cum Tadone rege habuit, & ei pugnam indixit. Cumque venissent ambae partes in campum apertum, * Rudolphus suos mandauit ad pugnam, ipse vero in tentorio sedens, iocabatur ad tabulam, non dubitans aliquid de sua victoria. Gens enim Herulorum multum docta erat pugnandi: & ut leues essent ad pugnandum, omnis nudi pugnant, solummodo verenda corporis membra cooperientes. Rex vero indubitanter de virtutibus eorum confidens, securus, ut diximus, ad tabulam iocabatur, ** vnum tamen de suis in arborem iussit ascendere, qui ei victoriam suorum nunciaret, promittens ei se caput eius abscindere, si Herulos suos nunciaret fugere, & Longobardos fortiter instare. interrogatus a rege, *quid Heruli facerent*: respondit, *optime pugnant*. Nec ausus fuit antea dicere malum quod videbat, quam omnes He-
VICTORIA
LANGOBAR-
DORVM.
ruli terga vertebant. Tunc quamuis tarde vocem emisit, dicens: *Vae tibi misera Herulia, Dei coelestis ira percussa*. Rudolphus vero hoc audiens, commotus ait: *Forstā Heruli mei fugiunt?* Ille dixit: *Non ego, *** sed tu rex dixisti*. Tunc, ut in

* De campo aperto, Germanice, Affeld, vide supra pag. VIII. a tergo. ** iocari, aliquoties, pro, talis ludere. male. promittere, pro, minari, & quis omnes ἀκυεργολογίας;

*** M. S. Ien. Hoc non ego.

ORIGINES

HERULORVM
CONSTERNATIO
fabulose
depicta.

TADONIS
mors. *Vuarn.*
L. I. cap. XXI.

VUACHONIS
VXORES.

VVALTARI
REX.
AUDOIN.

talibus fieri solet, rex ipse & omnes qui cum eo erant turbati, quid agerent, nescierunt. * Longobardi vero superuenientes, regem & omnes qui cum eo erant, occiderunt. Herulorum vero exercitus, dum huc & illuc fugeret, tanta ira de coelo super eos venit, ut frutices virides in campo videntes, aquas esse putarent, & dum quasi ad natandum brachia extenderent, crudeliter ab hostibus caedebantur. Longobardi itaque victores effecti, praedam magnam inter se diuiserunt: Tado vero vexillum & galeam Rudolphi regis accepit, quam postea semper in bello ** portauit. Ex illo tempore Herulorum virtus sic humiliata est, ut super se regem amplius non haberent. Longobardi vero ex hoc diuites facti, ceperunt de propria voluntate pugnas quaerere, & gloriam virtutemque suam ubique extendere. Post haec Tado de sua victoria non multum laetatus est: nam irruit super eum Vuacho, filius fratris sui Zuchilonis, & occidit eum. Tunc Hildegis filius Tadonis pugnavit aduersus Vuachonem, sed vicit eum Vuacho. Qui fugit ad Gepidos, & ibi mortuus *** est. Pro qua causa Longobardi cum Gepidis ex eo tempore inimicitias habuerunt. Habuit autem Vuacho uxores tres: primam Ranigundam, filiam regis Thuringorum, deinde tulit Austrigisam filiam regis Gepidorum; de qua fecit duas filias, nomen uni Vuiselgarda, quam Theodebertus rex Francorum tulit uxorem, altera dicta est Vualderada, quam iterum tulit uxorem Chusabaldus rex Francorum, quam odio habens, dedit uni de suis, qui dicebatur Gariebald, † in coniugium. Tertiam uxorem habuit Vuacho. Salingam, filiam regis Herulorum, e qua †† natus est Vualthari, qui patre mortuo, super Longobardos regnavit octauus. Isti omnes Litingi fuerunt, de quadam stirpe, quae nobilissima dicebatur apud eos. Vualthari regnavit annis VII. & mortuus est. Post quem regnavit nonus Audoin, qui post non multum tempus Longobar-

* *M. S. Ien. nesciebant.*
pro, mortuus, moratus, quod probe.
†† M. S. de qua.

** *M. S. in bello semper.*
† M. S. eam dedit. d. Geribaldus.

dos in Pannoniam introduxit. Hic habuit vxorem Rodelin-
dam, quae peperit * filium Alboin, qui fuit fortis & astutus
in omnibus. Gepidis igitur cum Longobardis rixam facienti-
bus, pugnam sibi ambae partes praeparant. Commisso ita-
que praelio, dum ambae partes fortiter pugnarent, & in nul-
lam partem terga verterent, contigit vt in ipsa pugna Alboin, ALBOINI PA-
CINVS.
filius Audoin, & Thurismundus, ** filius Thurisindi, regis Ge- Vuarn. L. I.
cap. XXIII.
pidorum, sibi inuicem obuiarent: sed Alboin Thurismun-
dum spata percutiens de equo deiecit, & sic mortuus est.
Gepidi vero videntes filium regis mortuum, in quo magnam
habebant fiduciam, statim fugerunt. Longobardi autem se- LANGOBAR-
DORVM ad-
uersus Gepi-
das VICTO-
RIA.
quentes illos fortiter sternunt, multisque ex eis occisis, ad
spolia recurrunt. Finita victoria, Longobardi ad sua loca
cum redirent, rogauerunt regem Audoin; *vt filium suum Al-
boin secum ad mensam permitteret sedere & prandere; eo quod* ALBOINI DI-
GNITAS AVC-
per eum victoriam haberent. vt sicut patri suo socius fuit in peri- TA,
culo, ita esset in conuiuio. Sed pater Alboin *** respondit eis:
Hoc facere non possum, vrumpam constitutam legem gentis no-
strae. Vos scitis talem consuetudinem apud nos esse, vt filius re-
gis cum patre suo ante non prandeat, quam ab extraneo rege ar-
ma recipiat. Alboin vt hoc audiuit a patre, tulit secum XL. Vuarn. L. I.
cap. XXIII.
iuuenes, & perrexit ad Thurismundum regem, cum quo an-
tea pugnavit, & pro qua causa venisset, ei indicauit. Rex au-
tem bene suscepit eum, & inuitauit ad prandium, fecitque
eum sedere ad dextram suam, vbi filius eius Thurismundus
federe consuevit, quem Alboin interfecit. Postquam autem MS. Thuri-
sindis rex,
iam laeti facti sunt, Thurisindus, rex videns interfectorem
filii sui sedere in loco eius, alta traxit suspiria, & dolorem
quem habuit in corde, aperuit, dicens: *Amabilis est mihi locus*
iste, sed persona quae ibi sedet, multum mihi grauius est ad vi-
dendam. Tunc alter filius regis audiens sermones patris, ira
succensus est, & Longobardos nimis iniuriare coepit, & quia
fasciolas albas habebant in cruribus, deridebat eos dicens: Ti-

* M. S. Ien. peperit ei.
Thurismundus. consentit Vuarn.

** M. S. Thurismundo, constanter, nec,
*** Emenda e M. S. pater Audoin.

bias albas habetis usque ad pedes, & similes estis iumentis variis, & foetus facientibus. * Tunc vnus ex Longobardis sic illi respondit: *Perge in campum, qui vocatur AFFELT,* ** *& ibi sine dubio cognoscere poteris, quales sunt isti, quos tu iumentis similes esse dixisti: quomodo* *** *possunt calcitrare. ibi enim inuenies ossa fratris tui dispersa, quasi de vili iumento, in medijs pratis.* Gepidi haec audientes, & turpitudinem tantam non sustinentes, nimis irati sunt, & de tam manifesta iniuria se vindicare voverunt. Econtra Longobardi ad pugnam se praeparantes, omnes apprehenderunt gladios. Rex vero surgens a mensa, in medium illorum se misit, & suos ab ira compescuit, iurans, *se illum occidere, qui primus auderet pugnam committere.* Dixit enim: *Non est illa victoria adeo † placita, cum quis in domo propria inimicum suum in pace susceptum occiderit.* Et sic pace †† inter eos facta, iterum laeti conuiuium ineunt. Completo conuiuium, Thurisindus rex tollens arma filii sui Thurismundi, tradidit ea Alboin, & saluum illum in pace dimisit. Alboin vero reuersus ad patrem suum, conuiua eius factus est. Et dum ad mensam cum patre suo federet, dixit illi omnia quae circa eum facta sunt, & omnes qui aderant, admirantes, ††† laudabant Alboin, pro audacia sua, Thurisindum, pro tali fide maxima.

IUSTINIANI
IMP. RES GE-
STAE.
*Vuarn. L. I.
cap. XXXV.*

VIRI eo tem-
pore CELE-
BRES.
ALBOINVS
REX.

His temporibus Iustinianus Imperator Romanum regebat imperium, qui per Belisarium patricium multas victorias perfecit, leges renouauit, ecclesias reparauit, basilicam quoque, quam ad *αγίαν σοφίαν*, id est, sanctam sapientiam nominant, * fabricauit: cuius opus in tantum super omnia aedificia excellentius aestimatur, vt in tantis terrarum spatiis ei simile non inueniatur. Tunc etiam Cassiodorus, Dionysius, Arator, Romae claruerunt; Priscianus Constantinopoli floruit, S. quoque Benedictus virtutibus effulsit. Igitur Audoin mortuus est, & Alboin filius eius regnum accepit. Qui cum esset no-

* *Foetulas equas dicit Vuarn.* ** *M. S. Asfeld.* *** *M. S. & quomodo.* † *rescribe, a Deo, pro, adeo.* †† *M. S. qua sic pace.* ††† *M. S. ammirantes. & Thurisindum. M. S. nominauit.*

minatissimus & fortis multum, Clotharius rex Francorum, filiam suam nomine Glotsuindam, * dedit ei in coniugium, de qua fecit vnā tantum filiam, nomine Albsuindam. Interea mortuus est Thurisindus rex Gepidorum, & accepit regnum Chunimundus. Qui cum vellet vindicare iniurias Gepidorum, ^{BELLVM CVM GEPIDIS.} rupit pacem cum Longobardis, & plus amauit pugnam quam pacem. Alboin vero fecit pacem firmam cum Auaribus, qui ^{AVARES VN. DE DICTI.} primum Huni vocabantur, sed postea de nomine regis sui Auares sunt appellati: deinde iuit ad pugnandum cum Gepidis. Sed cum Gepidi contra Alboin pergerent, Auares statim in ^{Vuarn. libro I. cap. XXVII.} terram eorum intrauerunt, sicut cum Alboin constituerunt. Hac de causa, cum tristis nuncius veniret ad Chunimundum, ^{CHVNIMVN- DVS rex Gep. occisus.} ille nimis afflictus coepit orare suos, vt primum cum Longobardis pugnarent, & postea ad depellendos Auares repederent. Inito autem proelio, Alboinus occidit Chunimundum, & de capite eius postea fecit scyphum, ** qui dicitur apud eos schala, *** apud Latinos patera: & filiam eius Rosemundam cum magna multitudine virorum ac mulierum secum abduxit captiuam. Gepidi enim sic sunt deleti, vt ab illo tempore iam de suis regem non haberent. Vt autem mortua est Glotsuinda regina, filia Clotharii, Alboin ad interitum suum, vt in sequentibus dicitur, duxit Rosemundam vxorem, filiam Chunimundi. Inter haec Iustinianus princeps mortuus est, & Iustinus minor successit ei ad regendam Constantinopolim. Apud quem, vt supra scriptum est, accusatus Narses patricius, quem loco Belisarii, ad defensionem Italiae misit Imperator Iustinianus, in vindictam iniuriae suae misit legatos ad Longobardos amicos suos, dicens: *Dimittite paupertatem Pannoniae, & venite ad fertilem Italiam, omnibus diuitiis* ^{NARSES in Italiam vocat LANGOBARDOS.}

* M. S. Glothsuindam, constanter. ** Poculum ex hostis capite factum: antiquo Barbarorum more, vt & a Boiis in Lucio Postumio consule Romano factitatum, Liuius narrat libro XXIII. cap. XXIII. purgato, inquit, capite, vt mos iis est, caluam auro caelauere. idque sacrum vas iis erat, quo solemnibus libarent. poculumque idem sacerdoti esse, & templi antistibus. *** In M. S. Ien. non schala legitur, sed, scala recte, idem, Bilisarii, constanter.

plenam. Et vt animos eorum amplius incitaret ad veniendum, misit eis de omnibus generibus pomorum, & quicquid delectabile poterat excogitare, de diuitiis terrae. Longobardi haec audientes, gratanter acceperunt, & qualiter irent, praeparauerunt. Et continuo apud Italiam apparuerunt signa in coelo, scilicet igneae acies, sanguinem humanum, qui postea effusus est, significantes. Alboin igitur petiit auxilium ab antiquis Saxonibus amicis suis, vt spatiosam Italiam intraret cum multis. Cui Saxones plus quam cum XX. millibus iuncti sunt, & secundum eius voluntatem cum vxoribus & filiis Italiam cum eo intrauerunt. In ipso tempore Alboin Pannoniam dimisit Hunis amicis suis, ea conditione, vt si aliquando Longobardis reuerti necesse esset, vnusquisque in sua rediret: habitauerunt autem Longobardi in Pannonia per annos XLII. Exierunt vero de Pannonia cum mulieribus & filiis, & cum omnibus suis, anno dominicae incarnationis DLXVIII. indictione prima, secundo die post Pascha, quod sanctum Pascha celebratum est in ipsis Kalendis Aprilis. His igitur diebus quibus Longobardi inuaservnt Italiam, Clotharius rex Francorum mortuus est, relictis quatuor filiis Heriberto, Guntrammo, Helberico, * Sigeberto. In hoc tempore Romanam regebat ecclesiam vir sanctus, Papa Ioannes, post quem Benedictus. Ciuitatem autem Aquileiam & populum eius regebat beatus patriarcha Paulus. Qui timens crudelitatem Longobardorum, ex Aquileia ad insulam Gradus secessit, & omnem thesaurum ecclesiae suae portauit. Narfes itaque de Campania Romam reuersus, non post multum ** tempus mortuus est. Cuius corpus in cantra plumbea cum omnibus diuitiis suis collocauerunt, & Constantinopolin transmiserunt. Igitur Alboin intrauit Liguriam indictione tertia, III. Nonas Septemb. & sub tempore Honorati archiepiscopi Mediolanum intrauit, deinde caeteras Liguriaie ciuitates apprehendit. Obfedit autem Ticinensem ciuitatem, quae nunc Papiadicitur,

* M. S. Helperico, *constanter.*

** M. S. post non multum. *rec-*

tius.

per tres annos, quibus peractis, † post aliquantos menses tradita est in manus eius. Qui cum introisset per portam, quae dicitur sancti Ioannis, a parte Orientis, equus super quem sedebat, fixit se in medio portae. Quem cum ille truderet †† cum calcaribus, & omnes qui circumstabant, caederent verberibus, omnino moueri non potuit equus. Tunc vnus ex Longobardis sic ait ad regem: *Memento, domine rex, quid visisti, & frange tam durum votum, & ingredieris ciuitatem: vere enim Christianus populus est in ciuitate ista.* Vouerat enim Alboin antea, quod vniuersum populum occideret gladio, qui sibi se tradere nolebat. Quod votum vbi dirupit, equus se continuo mouit, & sic ciuitatem intrauit. Tunc data pace, omnis populus ad eum tandem cucurrit ad palatium, quod aliquando rex Theodericus fecit. Alboin igitur postquam regnauit in Italia annos III. & menses VI. interfectus est consilio coniugis suae, pro hac causa. Cum federet Alboin apud Rauennam in conuiuio, & bibisset plus congruo, praecepit afferri vinum reginae Rosemundae in vasculo, quod de capite patris eius fecit Chunimundi regis, dicens ei, *ut laeta biberet cum patre suo.* Pro qua re illa maximum concipiens in corde dolorem, cogitauit qualiter maritum interficeret, & patrem vindicaret: consiliumque habuit pro hac re cum Helmiche armigero * regis, qui cum regina vnus aetatis erat. Helmichis vero dedit ei consilium, vt ad hanc perficiendam assumeret Peredeum quendam fortem virum, qui cum Vestiaria eiusdem reginae solebat dormire. Cui cum illa suam voluntatem indicaret, & ipse in interfectionem regis sui consensum suum denegaret, regina in tempore noctis collocauit se in lecto Vestiariae suae, quam ille amauit, veniensque Peredeus, reginam adulterauit. Qua re perfecta, coepit illa dicere Peredeo: *Quam me consideras esse?* Cumque ille nominaret nomen amicae suae, illa respondit: *Non est, vt tu speras, ego sum Rosemunda. certe talem causam modo fecisti, vt si tu*

Vuarn. II. 27.

PAPIAM INGRESSVS ALBOIN.

ALBOIN OCCISVS VXORIS fraude. Causa caedis.

Vuarn. II. 28.

NEFARII ROS-
MUNDAE
DOLI.

† M. S. quibus transactis. probe.
deret. illud quidem multo verius.

†† M. S. tunderet, non, truderet.
* M. S. armigero, male.

non interfeceris Alboin, ipse te interficiet. Qui intelligens malum quod fecit, licet inuitus, in mortem * regis consensit. Tunc Rosemunda crudelior omni bestia, cum Alboin in meridie se somno dedisset, praecepit magnum silentium in palatio fieri, & omnia arma inde subtrahi, & gladium illius fortiter ligauit ad caput lectuli, ne posset euaginari, aut tolli, sicque interfectores eius introduxit. Alboin vero excitatus a somno, & intelligens malum, quod imminebat, concite manum ad gladium qui alligatus erat, tendebat: sed non valens eum extrahere, scabellum apprehendebat, & aliquandiu sedefendebat: sed illi praeualentes, eum occidebant. Helmichis autem accipiens Rosemundam in vxorem, decertauit, vt regnum Alboin apprehenderet, sed non potuit; quin Longobardi multum dolentes de eius morte, quaesierunt Helmichin interficere. Inter haec Rosemunda mandauit Longino praefecto Rauennae, vt concite nauim mitteret, quae eos deportaret.

Obtruncatur Alboin. Quam cum ille misisset, per silentium noctis Helmichis & Rosemunda nauim intrauerunt, & Albsuindam filiam regis Alboin, & omnem thesaurum secum deportauerunt. Longinus autem praefectus suavit Rosemundam, *vt Helmichin occideret, & se maritum acciperet.* Quae cum consensisset, quadam die dum Helmichis ad balneum iret, perrexit cum eo vt ei deseruiret, portans secum venenum, quo eum interficeret. Cumque ille de balneo exiret, porrexit ei venenum in poculo dicens: *Si hoc biberis, magnam salutem inde habebis.* Qui cum biberet, ac venenum esse sentiret, apprehenso gladio Rosemundam per capillos tenuit, & venenum quod remanserat, illam bibere coegit: sicque Dei iudicio ambo perierunt veneno. Longinus vero praefectus Albsuindam † cum omni thesauro misit Constantinopolim Imperatori Iustino. Longobardi autem omnes habito inter se consilio, fecerunt regem Cleph, virum nobilissimum gentis Longobardorum, in ciuitate Ticinensium. Hic multos potentes viros Romanorum alios occidit, alios de Italia eiecit. Nec enim Romanis illo tempore virtus

* M. S. in morte

† M. S. Absuindam.

fuit, vt resistere possent Longobardis, quia & mortalitas quae sub Narsete fuit, & fames, quae postea venit, omnem Italiam dissipauit. Cumque per vnum annum & menses sex Cleph ^{CLEPH OCCI-} regnaret, a quodam puero familiari suo, cum gladio, quem ^{SVS.} in mensa ad obsequium suum habebat, occisus est. Post cuius mortem Longobardi regem iam per annos decem non habuerunt, sed duces: vnaquaeque ciuitas suum ducem. ^{RES LANGO-} ^{BARDORVM} ^{AD DVCES} ^{REDIIT.} Ex quibus ducibus aliquanti cum multis pugnatoribus Gallias ^{Vuarn. II. 32.} ^{Vuarn. III. 3.} ingressi, praedati sunt, contra quos Amatus patricius †, qui erat ex parte Guntrammi regis, mouens exercitum, ab eis occisus est, ipsique cum multa praeda reuersi sunt. Quibus discedentibus, rex Eunium, qui & Mummulus * dictus est, ad ^{Vuarn. III. 4.} se vocauit, eumque patricium fecit. Iterum Longobardi intrauerunt Galliam, Mummulus autem iungens se Burgudionibus, iuit contra eos, & circumdans eos insidiis, multos ex eis occidit, caeteros redire vacuos coegit. Post haec Saxones qui ^{Saxonum} ^{reditus.} cum Longobardis Italiam intrauerunt, cum viderent Longo- ^{Vuarn. III. 5.} ^{6. 7.} bardos regnare, nec ipsi vellent sub eis viuere, cum omnibus suis per Galliam redierunt, & per adiutorium Sigeberti regis in patriam suam tetenderunt. Quo cum peruenissent, inueniunt eam tenere Sueuos & alias gentes. Insurrexerunt ergo contra eos, & certabant inde expellere illos. At illi dederunt illis tertiam partem regionis dicentes, *quia possumus communiter viuere.* Saxonibus non consentientibus, iterum dederunt eis aliam tertiam, vt ipsi tenerent vnam: sed Saxonibus nullo modo acquiescentibus, commiserunt pugnam, in qua de Saxonibus mille XX. mortui sunt, de illis vero CCCC. ^{Magna Sue-} ^{uorum a Sa-} ^{xonibus stra-} ^{ges.} ^{Res Franco-} ^{rum.} millia & LXXX. sicque Saxones terram suam obtinuerunt. Hoc tempore Sigibertus rex Francorum occisus est fraude ^{Vuarn. III. 10.} ^{Iustini mors.} ^{Vuarn. III.} ^{11. 12. 15.} Hilperici fratris sui, & regnum eius suscepit filius eius Hildebertus cum Brunihilde matre sua. Iustinus quoque minor, cum XI. annis regnasset, eisdem temporibus obiit, & Tyberium Constantinum successorem reliquit. Quo post annos septem defuncto, Mauritius ei successit in imperio. Longo-

† M. S. armatus patricius.

* M. S. Nummulus, *constanter.*

ANTHARI
REX.

Vuarn. III. 16.

Tributi ge-
nus pro rege
decretum.

Felicitas
temporum
sub Lango-
bardis vane
commenda-
ta.

In hos Franci
concitari.

Vuarn. III. 17.
Bellum aperi-
tum.

Perfidia pro
virtute.

Ermigildi pro
secta, quam
amplexus
erat, mors.

Vuarn. III. 21.

bardi vero cum per decem annos essent sub ducibus, postea communi consilio constituerunt sibi regem Authari, filium Calphurnis † supradicti principis, qui ante Tadonem regna-
uit, & pro magno honore vocauerunt eum Flauium, & istud praenomen postea in vsu habuerunt reges Longobardo-
rum. Duces vero qui tunc erant, pro restauratione regni, medietatem omnium suarum substantiarum in expendium rei-
publicae dederunt, vt esset vnde viuere potuisset ipse rex, vel qui in seruitio eius erant, vel qui ad eum veniebant. Hoc au-
tem erat mirabile in regno Longobardorum, quod nullus alicui faciebat violentiam, nulla fraus ibi erat, nemo aliquem iniu-
ste angariabat, non ibi latrones erant, sed vnusquisque vbi volebat, securus pergebat. Hoc tempore Mauritius Impera-
tor quinquaginta millia solidorum misit Hildiberto regi Fran-
corum, vt Longobardos de Italia expelleret. Quo veniente cum magno exercitu, Longobardi ciuitates suas intrauerunt,
& xenia Hildiberdo regi miserunt, pacemque cum eo fece-
runt. Qui reuersus est in Galliam. Quod audiens Mauritius, solidos quos ei pro dissipatione Longobardorum dedit, repe-
tere coepit. sed ille in virtute sua confidens, nullum ei respon-
sum dedit. Interea Hildibertus pugnauit cum Hispanis, & vicit eos, & ista fuit causa, vnde inter se pugnare ceperunt.
Hildibertus rex sororem suam nomine Ingundem * dederat uxorem Ermengildo filio Leouigildi regis Hispanorum. Qui
Ermengildus per praedicationem Leandri episcopi, & per mo-
nita vxoris suae, de Arriana haeresi, quam pater suus colebat, ad fidem catholicam conuersus fuerat, pro qua causa impius
pater eius, in ipsa festiuitate Paschae, cum securi eum percuti iussit. Vxor vero illius fugiens de Hispania, voluit reuerti
in patriam suam. sed milites Romani, qui in illis partibus erant, apprehenderunt illam cum filio suo paruulo, & addu-
xerunt illam in Siciliam, ibique mortua est: filium vero eius direxerunt Constantinopolim † Mauritio Imperatori. Ite-

† M. S. Calphonis, lege Claphonis.
† M. S. direx. in cpolim.

* M. S. Ingunge Ermigildo.

rum Mauritius Imperator misit ad Hildibertum, rogans illum, ALTERVM A FRANCIS BEL- LVM. Vuarn. III. 22. ut exercitum dirigeret in Italiam contra Longobardos. Qui sperans quod soror sua adhuc viueret, & in Constantinopoli esset, volens eam recolligere, compleuit voluntatem Imperatoris, & misit exercitum Francorum in Italiam: sed Longobardi frequenter pugnabant contra ipsos. Post haec Franci & Alemanni rixam inter se habentes, egressi de Italia, redierunt ad propria. Hoc tempore inundatio aquarum facta diluvium per Italiam & aeris pestilentia. Vuarn. III. 23. 24. 25. est in Italia, de qua beatus Gregorius scribit in dialogo, & pestilentia illa pro qua ipse iam archidiaconus septiformem Anthari con- nubium cum Theudelinga Vuarn. III. 31. litaniam * constituit, ipseque Romanum pontificatum inuitus accepit. Post haec misit Autharus ** legatos suos ad Garibaldum regem Bauariorum, petens filiam suam uxorem. Qui bene legatos suscepit, & filiam suam nomine Theodelindam ei promisit. Quod dum missi renunciarent Autharo, ille cupiens videre sponsam suam, elegit secum paucos iuuenes fortissimos, & vnum fidelissimum, quasi pro domino, & cum summa festinatione perrexit in Bauariam. Cumque starent in conspectu Garibaldi regis, & ille qui quasi senior videbatur, dicta sua compleisset, dixit Autharus ad regem: *Dominus meus Autharus proprie pro ista causa me misit, ut videam filiam vestram, dominam nostram, ut qualis sit forma eius, possum domino meo vere nunciare.* Qui statim fecit eam venire. Quae cum placuisset Autharo, dixit ad regem: *Si placet vestrae potestati, de sua manu det nobis bibere, sicut & posthac † debebit facere.* Quod cum rex fieri iussisset, illa tollens calicem plenum mero, dedit primum illi qui senior videbatur, deinde porrigebat Autharo: nesciens quis esset. Ipse vero postquam bibit, & calicem reddidit, nemine vidente, digito eam tetigit, & manum suam per faciem eius duxit. Quae verecundans, cum hoc nutrici suae indicaret, nutrix respondit: *Si rex & sponsus tuus non esset, te nullo modo tangere praesumpsisset. Sed taceamus, ne audiat hoc pater tuus. Iste qui talem ha-*

Anthari fur- tim vidit sponsam.

* M. S. letaniam, rectius. sic & Vuarn. ** M. S. Anthari constan-
zer & rectius. emenda Anthari. dixi supra. Idem, Geribaldum. † M. S.
post haec.

Viri species:

& robur.

Theudelinda
in Italiam
fuga.

Actum de
pace cum
Francis.

bet personam, dignus est & imperium habere, & te uxorem ducere. Erat enim Autharus iuuenis pulcherrimus, * & boni status. Post haec commeatum petentes a rege, perrexerunt ad patriam suam. Autharus vero cum peruenisset prope fines Italiae, comitantibus aliquantibus Bauariis, appropinquauit arbori, quae stabat iuxta viam, & erexit se super caballum, quantum potuit, & securim quam portabat in manu, in ipsam arborem impegit, ibique dimisit dicens: *Taliter ferire solet Autharus.* Quo dicto intellexerunt Bauarii, quod ipse esset Autharus. Post aliquantum tempus ** conturbatus est rex Garibaldus de aduentu Francorum, & Theodelinda filia eius cum fratre suo nomine Gaudaldo † fugit ad Italiam, & mandauit sponso suo Autharo, ut veniret obuiam ei. †† Qui gavisus est, & faciens magnam praeparationem, perrexit in campum, qui dicitur Sardis super Veronam, & suscepit eam cum gaudio. Erat autem ibi tunc inter alios Longobardos Egilolfus * dux de ciuitate Taurinensi. Tunc subito conturbatus est aer, & coepit tonare & coruscare fortiter, statimque fulmen percussit vnum lignum, quod erat positum in clusura ** regis. Egilolfus artem habuit puerum quendam, qui (nescio per quam artem) intelligens quid hoc significaret, † ait Egilolfo secrete: *Ista mulier, quam modo rex tulit uxorem, post non multum tua coniux erit.* Qui iratus ait: *Si alia vice hoc dixeris, caput tuum abscindam.* Cui ille respondit: *Verum est, quia caput meum abscindere poteris: sed & hoc verum est, quia ista foemina ad hoc venit in istam patriam, ut uxor tua sit.* Quod & postea factum est. Interea mandauit Authari rex verba pacifica Guntrammo regi Francorum, patruo Hildiberti regis, ut faceret †† pacem cum eo. Ille vero cum gaudio suscepit

* *copiosius Vuaru.* Anthari fuisse, ait, iuuenili aetate floridum, statura decentem, candido crine perfusum, & satis decorum adspectu. *Candido autem crine: quia flauo Sueni, & rutilante coma Germani.* ** *desest tempus in M. S. recte.* † *M. S. Gundoaldo, constanter & emendatius, ut & Vuaru.* †† *M. S. obuiam eis. probe.* * *M. S. Agilolfus constanter.* quod multo verius. ** *M. S. clusura,* † *desunt verba, hoc significaret, in M. S.* †† *M. S. facerent.*

missos Authari, & direxit ad Hildibertum nepotem suum, ut propter voluntatem suam & consilium, faceret pacem cum Longobardis. Erat enim ipse Guntrammus rex pacificus, & omni bonitate praeditus. Cum autem legati tardarent in Francia, Authari apud Ticinum veneno, ut dicunt, mortuus est, postquam regnavit annis sex. Statimque Longobardi miserunt ad Hildebertum regem, qui ei mortem Authari nunciarent, & pacem ab eo postularent. Quos ille benigne suscepit, pacemque petitam dedit. Regina vero Theodelinda quia placebat Longobardis, dimiserunt eam regnare, dicens ei, ut quemcunque amaret virum, tolleretur maritum: talem tamen, qui dignus esset regere regnum. Quae habito consilio cum sapientibus, elegit sibi maritum ducem Egilolfum, qui erat vir sapiens & bellator, & per omnia aptus ad regnandum. Cui statim mandavit, ut veniret ad eam, ipsaque ad castellum quod Laomellum vocatur, perrexit ei obviam. Qui cum inter se colloquium haberent, iussit regina afferri vinum, bibensque ipsa prior, dedit Egilolfo. Qui cum acciperet, honorabiliter manum eius osculatus est. Quae subridens ait: *Non debes manum meam osculari, quia rex & maritus meus eris.* Et sic eum amplexata est, & manifestavit ei omnia, quae per consilia sapientum de gubernatione regni & nuptiis suis ordinata essent. Inter haec fiunt nuptiae cum laetitia magna, & Egilolfus, qui erat cognatus regis Authari, coepit regnare intrante mense Nouembri: postea tamen congregatis Longobardis apud Mediolanum in mense Maio, confirmatus est in regno. Igitur Egilolfus, qui & Agio dictus est, confirmata sibi regia dignitate, mandavit Agnellum Episcopum de Tridento † in Franciam pro illis hominibus, qui captiui fuerant a Francis de castellis Tridentinis. Qui cum veniret, Brunihildis regina multos ex eis precio suo redemit, eique reducidos dedit. His diebus beatus Gregorius papa Romanus, dialogum scripsit, eumque Theodelindae reginae pro munere misit, quia

MORS AN-
THARI REGIS:
Vuar. III. 36.

Pax a Francis
impetrata.

Regnum
feminae per-
missum.

Eiusque ar-
bitrio rex
electus Agi-
lolfus.

Secundae
Theud.
nuptiae.

REX AGILOL-
FVS.

Gregorii dia-
logus.
Theodelin-
gae in rem
Christianam
merita.

* M. S. congregatis in vnum, rectius. sic et Vuar.
Tredento.

† M. S. de
sciebat Vuar. III. 5. 6.

sciebat eam esse Christianissimam, & timentem Deum: per ipsam quippe multa bona in ecclesia Dei facta sunt. Nam Longobardi, cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, prope omnes substantias ecclesiarum, abstulerunt: sed ista supplicando & ipsum regem ad catholicam fidem adduxit, multas † possessiones ecclesiis contulit: episcopos quoque, qui antea nullum honorem habebant, ad propriam dignitatem restituit.

Tassilo Baio-
riorum
rex. *Vuarn.*
III. 7.
Gregorius
pacem sua-
der.
Vuarn. III.
9. 10.

Hoc tempore ordinatus est rex Tassilo in Bauaria ab Hildiberto rege Francorum, statimque iuit cum exercitu in provinciam Sclauorum, & victoriam habens, cum magna praeda ad terram suam reuersus est. Igitur dominantibus per omnem Italiam Longobardis, dum veniret Egilolfus in partes Romanas, beatus Gregorius de aduentu eius in tantam ter-ritus est, ut ab expositione Ezechielis, sicut ipse testatur, ces-saret. Coepit autem frequenter per epistolas suas Theode-lindam reginam monere, ut hortaretur Egilolfum maritum suum, pacem cum Romanis habere. Quod & factum est. Un-de idem venerabilis †† vir gratias agendo, epistolas ad ean-dem reginam, & ad ipsum Egilolfum regem transmisit, quae in libro vitae ipsius scriptae reperiuntur. Hoc tempore Hil-dibertus rex per venenum, ut dicunt, occisus est cum vxore sua: mortuus est & Guntrammus rex. Circa haec tempora destructum est a Longobardis monasterium sancti Benedicti in castro Cassino. Nocte quippe illuc intrauerunt, & omnia inde abstulerunt: sed iuxta prophetiam viri Dei nullum ex

Exitus re-
gum quo-
rundam.
castrum de-
letum.

Micum vero.
quid si resti-
tissent?

monachis apprehendere potuerunt. Fugerunt namque, & ve-nerunt Romam, portantes secum codicem sanctae regulae, quam idem beatus pater composuit, & alias scripturas; nec non & pondus panis, & mensuram vini, & quicquid exinde tollere potuerunt. Post beatum namque Benedictum rexit ipsum monasterium Constantinus: post quem Simplicius: post ipsum Vitalis: post hunc Bonitus, sub quo ista destructio fac-ta est. His diebus fecit Theodelinda regina ecclesiam beati Ioannis Baptistae in Modicia, qui locus XII. miliaria est a Me-

Aedes struc-
ta.
Vuarn. III. 22.

† M. S. & multas.

†† M. S. venerabilis sacerdos.

diolano: & decorauit eandem ecclesiam multis ornatibus auri & argenti: & dedit ei multas possessiones. In eodem loco fecit quondam palatium Theodericus rex Gothorum, eo quod aestatis tempore locus ipse temperatus est, & bonus: est enim vicinus Alpibus. Tunc quoque natus est Egilolfo ^{ADALOALDVS} filius de Theodelinda regina in palatio Modeciano, * & baptizatus est ibi, vocatusque est Adolandus: & suscepit eum de ^{natus.} *Vuarn. III.* sacro fonte Secundus seruus Dei de Tridento. ^{26.} Vsque ad haec tempora rebellis fuit Longobardis Patavium ciuitas, eo quod milites, qui ibi erant, fortissime resistebant: sed postea ^{PATAVIVM} iactantes ibi ** ignem, incendebant eam, & iussione regis Egilolfi ^{DELETA.} euersa est vsque ad terram: milites tamen qui in ea erant, ^{*Vuarn. III.*} dimissi sunt redire Rauennam. ²⁴ Huius Egilolfi temporibus beatus Columbanus venit in Italiam, & fecit monasterium, quod vocatur Bobium, in montibus Cocciis. † Igitur Egilolfus qui & Agio dictus est, postquam regnavit annis XX. ^{AGILOLFI} defunctus est, relinquens in regno filium suum Adolandum ^{MORS.} adhuc puerum, cum matre sua Theodelinda. Qui cum regnaret X. annis, perdidit sensum, & eiecerunt eum de regno, & ^{ADALOALDVS} in locum eius constituerunt Arioaldum quendam, cuius generatio non est descripta. Qui postquam tenuit regnum per annos XII. mortuus est, & regnum suscepit Ruotheri, ^{ROTHARI REGES.} vir fortis & strenuus, sed Arriana perfidia maculatus. Huius ^{*Vuarn. III.*} temporibus pene per omnes ciuitates regni eius duo erant episcopi: vnus catholicus, alter Arrianus. Hic Ruotheri rex ^{44.} legem †† Longobardorum composuit, & ipsum codicem, ^{LEGES LANGOB.} Edictum appellauit. Erat autem iam LXXVII. * annus, ex quo Longobardi venerant in Italiam. Postquam vero XVI. annos regnavit, & quatuor menses, mortuus est, regnumque filio suo Radoaldo ** dimisit, ipse autem sepultus est iuxta ^{RODOALDVS}

* M. S. Modiciano, *emendatius. emenda etiam*, Adolaldus, loco, Adolandus. ** M. S. iactantes sibi. † M. S. in montibus coitis. *puto, male.* †† M. S. leges. *rectius.* * M. S. LXXV. *contra quam Vuarnesfridus III. 44. quo auctore laudatur annus septuagesimus septimus.* ** M. S. Ien. Rodoaldus. *constanter, & recte. idem tuetur & Vuarn.*

Gerrae ger-
manae.

Vuarn. III.
49.

RODOALDI
CAEDES.
Vuarn. III.
50.
ARIPERTVS
REX. e gente
regum Baioa-
riorum.
Mauritii
Imp. mors.

ecclesiam beati Ioannis Baptistae. post aliquod tempus qui-
dam homo pro maligna cupiditate aperuit sepulchrum eius noc-
te, & tulit omnia ornamenta corporis illius. Apparuit at-
tem ei per visionem beatus Ioannes dicens: *Quare ausus es tan-
gere corpus hominis istius? Quamuis non recte crediderit, tamen se
mihi commendauit. Quia igitur hoc facere praesumpisti, nun-
quam a modo eam ecclesiam * intrabis.* Quod & factum est.
Nam quotiens eandem ecclesiam intrare voluit, subito quasi
aliquis cum magno cultello vellet eum in guttur ferire, retro
cedit. ** Radoaldus igitur post mortem patris accipiens reg-
num, tulit vxorem Guntbirgam, filiam Egilolfi & Theodelindae.
Ita Guntbirg fecit ecclesiam sancti Ioannis Baptistae in Ticinensi
ciuitate, sicut mater eius fecit in Modicia, & decorauit eam
ornatibus, & ditauit opibus, in qua & ipsa sepulta est. Haec
dum accusata esset apud maritum suum, quod commisisset
adulterium, Carellus seruus eius petiuit a rege, vt ad singula-
re certamen pugnare sibi liceret, cum illo qui dominam su-
am infamauit: pugnansque cum eo coram omni populo,
eum prostrauit: sicque regina pristinum honorem recupera-
vit. Rex vero Radoaldus (vt dicunt) cum adulterasset vxo-
rem cuiusdam Longobardi, ab eo occisus est, cum iam per
quinque annos & VII. dies regnasset. Cui successit Aripertus
filius Gundualdi, qui fuit frater Theodelindae reginae. Hic
fecit ecclesiam in honore Domini Saluatoris in Ticino, &
decorauit eam variis ornamentis, ditauitque substantiis. Igi-
tur Mauritius Imperator postquam regnauit annis XXI. cum
filiis suis Theodosio, & Tyberio, & Constantino, occidit
illos Phocas, qui fuit strator Prisci patricii, & ipse regnauit.
Qui postquam regnauit annis VIII. Heraclius qui regebat
Africam, rebellauit ei: & veniens cum exercitu, occidit eum,
& suscepit imperium. Quo post XXVII. annos defuncto, fi-
lius eius Constantinus suscepit imperium. Sed hoc post qua-

* M. S. meam ecclesiam, quod verius. Vuarn. meam basilicam.

** emendabis e M. S. retro cecidit. Vuarn. retro ruebat impulsus.

tuor menses per venenum extincto, Heraclonas * frater eius cum Martina matre regnum inuasit **. Quibus mox deiectis, Constans filius Constantini, regnavit annis XXVIII. Aripertus † rex postquam apud Ticinum Longobardos rexerat per annos novem, mortuus est, & reliquit regnum ipsum duobus filiis suis, Perthari & Goteberto; & Gotebertus sedebat in Ticino, Perthari in Mediolano. Denique facientibus malignis hominibus, surrexit odium & discordia inter ambos fratres, in tantum, ut alter ab altero regnum tollere decertaret. Pro hac causa Gotebertus direxit Garibaldum ducem Taurinensem †† ad Grimoaldum ducem Beneventanum, *ut veniret & adiuuaret eum contra fratrem suum*, promittens ei dare sororem suam uxorem, si eum adiuuaret. Garibaldus vero fecit fraudem contra dominum suum, deditque Grimoaldo consilium *ut veniret, & regnum Longobardorum, quod ambo fratres, qui erant adolescentes, dissipabant, apprehenderet*, utpote qui habebat iam maturam aetatem, & erat consilio bonus, & fortis in virtute. Audiens haec Grimoaldus, statim eleuauit animum suum ad accipiendum regnum Longobardorum, & ordinans filium suum Romoaldum, ducem in Beneuento, ipse cum electa multitudine virorum apprehendit viam contra Ticinum, & per omnes ciuitates misit, & faciebat sibi amicos, ut regnum accipere posset. Trasemundum vero Capuanum comitem misit per Polentiam & Tusciam, ut omnes Longobardos de partibus illis in eius adiutorium inuitaret. Quod fecit: * & cum magno adiutorio apud Aemiliam ei occurrit. Igitur Grimoaldus cum venisset Placentiam, misit Garibaldum ante se, ut Goteberto nunciaret de eius aduentu. Audiens hoc Gotebertus, quaesuit consilium ab eodem Garibaldo, in quo loco praepararet hospitium Grimoaldo. At ille respondit dignum esse, ut Grimoaldus qui causa illius venerat, & sororem eius accipere debebat, hospitium haberet

BERTARI ET
GODEBERTVS
REGES.
Vuarn. III.
53.

Insidiae Go-
deberto
structae.
Vuarn. III.
53.

* M. S. Heracleonas, *rectius*. ** M. S. inuasertunt. † M. S. Ripertus. †† M. S. Taurinensem. *Idem*, Grimoldus, *constanter*.
* M. S. quod & fecit.

Occisus ad-
lescens.

GRIMOALDVS
TYRANNIS.

Insidiator
Garibaldus
suis artibus
captus,

& occisus;

Grimoaldi
dominatus
vt exercitus.

intra palatium. Quod ita factum est. Praedictus ergo Garibaldus feminator malitiae dixit ad Gotebertum; *Quando veneris cum Grimoaldo ad colloquium, habeto lorica subtus vestimentum, quia ipse te occidere quaerit.* Deinde dixit eadem verba ad Grimoaldum. Cumque die altera venissent ad colloquendum, videns Grimoaldus quod Gotebertus lorica esset indutus, euaginato gladio interfecit eum, & inuasit imperium * eius. Habebat autem Gotebertus filium paruulum nomine Riginbertum **, quem rapientes fideles eius nutrierunt occulte. Sed nec curauit Grimoaldus eum persequi, quia puer adhuc erat. Audiens autem Perthari qui apud Mediolanum regnabat, quod frater eius mortuus fuisset, quanta velocitate potuit fugit, & ad Caianum † regem Auarum abiit. Vxorem vero illius nomine Rodelindam, & paruulum filium nomine Chunibertum, transmisit Grimoaldus in Beneuentum. Post haec malignus homo Garibaldus, cuius consilio haec omnia facta sunt, non diu super his gaudebat. Erat enim in ciuitate Taurinensi paruus quidam homunculus, natus de propria gente Goteberti. Iste cum sciret, quod Garibaldus ipso sacratissimo die paschali venturus esset ad orationem in ecclesiam †† beati Ioannis Baptistae, abiit & ascendit super fontem sacrum baptisterii, & cum sinistra manu tenuit se ad vnam columellam, vbi Garibaldus transire debuerat, cum dextra vero euaginatam gladium sub vestimento tegebat. Cumque prope eum Garibaldus venisset, ille homuncio euaginato gladio cum tota virtute qua potuit, percussit eum in ceruicem, & amputauit caput eius. Homines autem eiusdem Garibaldi, multas illi plagas facientes, ad vltimum occiderunt eum. Qui quamuis sic punitus mortuus fuisset, tamen iniuriam & mortem domini sui vindicauit. Grimoaldus autem confirmatus in regno apud Ticinum, occidit Chunibertum filium Goteberti, & sororem eiusdem Goteberti, filiam Ariperti, duxit vxorem. Beneuentanum vero exercitum cum

* M. S. regnum probe.
canum recte. tuncur id & Vuarnefr.

** M. S. Riginpertum.
†† M. S. in ecclesia.

† M. S. Ca-

quo regnum apprehendit, remisit ad propria, ditatum magnis muneribus: sed aliquantos secum retinuit, quibus largissimas possessiones concessit. Audiens autem quod Perthari in Scythiam fugisset, & apud Caianum regem Hunorum stetisset, mandauit eidem Caiano, *quod si Perthari in regno suo mansisset, pacem cum Longobardis sicut haecenus habere non posset.* Quod Caianus ut audiuit, Perthari dixit: *In qualemcunque partem volueris, vade: quia in meo regno non poteris stare *, ne propter te inimicitiam Longobardorum incurram.* Perthari haec audiens, delegit reuerti ad Grimoaldum, quia audierat eum esse misericordissimum. Cum vero venissent ad Laudensem ciuitatem, misit Vnulfum fidelissimum sibi virum ad Grimoaldum, qui suum ei nuntiaret aduentum. Hoc audiens Grimoaldus, gauisus est nimium, & mandauit ei promittendo, *quod nullum malum haberet, si ad eum veniret.* Igitur Perthari ad Grimoaldum ingressus, voluit se ad pedes eius iactare: sed Grimoaldus non permittens eum hoc facere, retinuit eum, & osculatus est eum. Tunc dixit Perthari ad Grimoaldum: *Seruus tuus sum. Potui quidem viuere inter Paganos, sed audiens te Christianissimum & misericordissimum, pro tuo nomine bono veni ad te.* Tunc rex promisit ei iureiurando coram omnibus dicens: *Per eum qui me nasci fecit, quandoquidem ad meam fidem venisti, nullum malum erit tibi.* Et dedit ei optimam domum, praecipiens suis ministris, ut omnia quae sibi essent necessaria, ex publico abundantius haberet. Tunc Ticinenses omnes coeperunt ad eum currere **, & quasi notum salutare: statim maleloqui accedentes ad Grimoaldum, dixerunt ad eum; *Nisi Perthari citius occideris, regnum non habebis: omnes enim ad eum concurrunt, † & propter eum te forte occidere habebunt.* His verbis Grimoaldus credulus, oblitus est quod illi iurauit: & qualiter illum occideret, cum suis tractauit. Denique per consilium misit ei ad coenam diuersos cibos, & optimum merum, ac diuersas potiones, †† ut cum

Bertari ad interfectorem fratris venire sustinet.
Vuarn. V. 2.

* M. S. non stare potes.
currerunt.

** M. S. concurrere.

†† M. S. merum ad diuersas potiones. probe.

† M. S. concurrerunt.
per

per noctem quasi mortuus iaceret, leuius occidi posset. Sed cum ad coenam sedisset, venit ad eum suus quondam seruiens, afferens ei cibum, quem misit ei rex: & cum posuisset eum super mensam, finxit se salutare Perthari, & mittens caput sub mensam *, clam nunciauit ei consilium Grimoaldi. Qui statim vocauit ad se pincernam suam, praecepitque ei, vt in phiala ** aurea sibi misceret, semper aquam solam in eam mitteret. Tunc missi regis rogabant eum ex mandato eius, vt laetus biberet, & in honorem Grimoaldi totam phialam consumeret. Ille autem dicebat se cum gaudio bibere, totamque phialam in honorem eius effundere. Nihil autem bibebat nisi aquam. Pergebant igitur ministri regis, nunciantes ei, quod multum vinum biberet Perthari, etiam † ebriosus esset. Ille vero cum gaudio dixit: *Bibat ille ebriosus hodie, cras enim euomet eadem vina cum sanguine.* Interea clamauit Perthari ad se Vnulfum fidelissimum suum, & indicauit ei regis voluntatem & consilium. Quod audiens Vnulfus, vocauit puerum suum, & praecepit ei, *vt lectum sibi faceret iuxta Perthari lectum.* Coena vero peracta, cum misisset rex homines suos, qui Perthari custodirent, ne aufugere potuisset, intrauit Perthari in cubiculum, vbi dormire debuit cum Vnulfo & vestiario suo fidelissimo, nunciauitque eidem vestiario, quod de morte sua rex cogitaret, & ait: *Si ego effugere potuero, tu finge loquendo ad homines regis, quod ego dormiam in isto cubiculo, & forsitan effugiens de manibus eorum me liberabo.* Quod cum ille gratanter se facturum promitteret, tulit Vnulfus culcitram & pellem ursinam, & posuit supra dorsum Perthari, & coepit eum quasi seruum rusticanum cum vecte caedere, & cum pugno in collo pellendo, extra regiam iactare. Cumque milites regis interrogarent quid hoc esset: Vnulfus dixit, *Seruus iste rusticanus fecit mihi lectum iuxta lectum Perthari, qui sic ebrius est, vt dormiat quasi sit mortuus.* Hoc illi audientes, & verum esse credentes, laeti facti sunt, & Perthari quasi

Effugit insidias Bertari.

* M. S. sub mensa.

† M. S. & iam, emendatius.

** M. S. fiala, vt assolet. sic & Vuaru.

seruum

seruum rusticanum exire dimiserunt. Vestarius * autem ille fidelissimus in cubiculo mansit, illudque claudens firmiter obserauit. Quod videntes serui regis reuersi sunt ad dominum suum. Vnulfus autem per funem ** deposuit aliquantos viros ad Perthari dominum suum, qui cum illo irent. Pergentes igitur simul fugere coeperunt; & cum inuenissent caballos in prato apprehenderunt eos, & caballicaauerunt, & in ea nocte peruenerunt ad ciuitatem Astensem, † vbi erant verissimi amici Perthari, quia eadem ciuitas, necdum subdita erat Grimoaldo: indeque fugiens in ciuitatem Taurinensem peruenit in Franciam: sicque Deus omnipotens Perthari innocentem a morte liberauit, & Grimoaldum, ne homicidium faceret, custodiuit. In crastinum ergo Grimoaldus sperans, *Vuarn. V. 3.* quod Perthari dormiret in hospitio suo, misit ad eum homines, qui eum adducerent: & ab eodem loco suo vsque ad palatium fecit stare homines hinc & illinc, ne per quaecunque ingenium posset effugere. Cumque venissent missi a rege, coeperunt clamare ad regiam, vbi vestarius ille manebat, vt Perthari a somno excitarent. Vestarius autem ille dicebat: *Misericordiam cum eo facite, & dormire illum permittite, quia de via lassus est, & adhuc nimium dormit.* Qui cum hoc regi renunciarent, ait: *Sero sic ebrius fuit, vt adhuc euigilare non possit.* Iterum misit, vt festinantius adduceretur. Qui venientes ad ianuam vbi eum dormire sperabant, magnis vocibus vt eum excitarent, clamabant. Vestarius ille iterum eos rogabat, *vt aliquantulum dormire permitterent.* Qui irati dixerunt: *Satis iam dormiuit ebriosus ille:* & calcibus rumpebant regias, & ingressi cubiculum, requirebant eum in lecto: & non inuenientes, interrogabant vestarium, *quid factum sit de illo.* Qui eum fugisse respondit. Quem illi apprehendentes per capillos, fustibus caedebant, eumque ligatis post tergum manibus, ad regem ducebant, dicentes: *Iste sapit, quomodo*

Reteſtus conſiliorum ad fugiendas infidias ordo.

* M. S. Vestararius, constanter. ** desunt verba, per funem, in M. S. non enim hos, sed ipsum Bertari per funem e moenibus urbis depositum, refert Vuarn. V. 2.

† M. S. Astensem.

Honorata &
aduersariis fi-
des.

Mira mini-
strorum pro
seruada fide
studia.

Vnarv. V. 4.

Rex eo tem-
pore Franco-
rum:
& Graec. Imp.

Perthari fugit, & ideo dignus est morte. Rex autem solui eum praecepit, & per ordinem, *qualiter Perthari fugisset*, * edicere iussit. Qui omnia sicut facta fuerant, enarrauit. Tunc rex interrogauit circumstantes, dicens: *Quid homo iste promeruit, qui tale malum fecit?* Qui omnes responderunt, *mala morte illum mori debere.* Rex autem dixit: *Per illum, qui me nasci fecit, bene debet homo iste habere, qui se pro domino suo morti uoluit tradere.* Tunc praecepit eum inter suos vestiarios esse, multa ei promittens, *si sibi talem fidem seruaret, qualem Perthari seruauit.* Deinde requisiiuit rex, *quid de Vnulfo factum sit.* Qui ait: *In ecclesiam sancti Michaelis archangeli fugit.* Statim rex misit ad eum, promittens, *nullum malum eum habiturum, tantum festinantius veniret ad eum.* Vnulfus hoc audiens, festinanter ad palatium venit, & ad pedes regis se protinus misit. Quem cum rex interrogaret, *qualiter Perthari effugisset*: ille omnem rei veritatem ei narrauit. Tunc rex coram omnibus collaudans prudentiam eius & fidem, dedit omnes diuitias suas in illius potestatem, ut esset honoratissimus in palatio suo. Post aliquantos dies interrogauit eum rex, utrum secum, an cum Perthari libentius esset. Ille autem coepit iurando dicere, *quod magis optaret cum Perthari mori, quam ubicunque in maximis delitiis viuere.* Deinde vocauit vestiarium illum, & iussit eum, utrum melius sibi videretur in palatio esse, an cum Perthari in peregrinationem ire. Ille autem eadem verba dicebat, quae & Vnulfus antea dixerat. Rex autem cum audisset, gauisus est valde, & laudauit fidem illorum, dixitque ad Vnulphum: *Quodcunque volueris de domo mea tolle, homines, vel caballos, vel quaecunque alia, & vade ad dominum tuum sine aliqua laesione.* Similiter dixit ad vestiarium illum. Illi autem tulerunt omnia sibi necessaria, & cum licentia regis Grimoaldi, perrexerunt ad dilectissimum dominum suum Perthari in partes Francorum. Hoc tempore Dagobertus regnum Francorum tenebat, cum quo Grimoaldus pacem firmam habebat: Romanum vero imperium Constanti-

* M. S. effugerit.

nus

nus Constantis filius accepit, & per XVII. annos tenuit. Post haec Grimoaldus phlebotomauit se in palatio, & cum post IX. dies vellet sagittare columbam vnam, disrupta est vena de eius brachio, & mortuus est. Hic in edicto quod rex Rutheri ** fecit, aliquot capitula † annexuit. Fuit autem corpore maximus & audacissimus, capite caluo, barba longa, consilio & virtute proximus. Sepultus est in ecclesia sancti Ambrosii, quam ipse fecit. Reliquit autem filium suum Garibaldum, quem de filia regis Ariperti habuit, successorem regni adhuc puerum. Romoaldum vero filium suum iam in Beneuento ducem constituit. Igitur Perthari cum esset in Francia propter timorem Grimoaldi, quia foederatus erat cum rege Francorum, voluit fugere in Britanniam. Cumque nauigasset per pelagus, subito audiuit a littore dicentem: *Si Perthari est in ista naui, dicite illi, vt reuertatur in patriam suam, quia iam dies tres sunt, ex quo rex Grimoaldus mortuus est.* Quod cum audisset Perthari, ibat prope littus, vt videret illum qui loquebatur: sed cum neminem inueniret, considerauit quod angelus haec diceret, statimque reuersus venit Ticinum, & inuenit ibi multitudinem Longobardorum, qui eum cum gaudio susceperunt. Expulit autem Garibaldum puerum Grimoaldi de regno, & post mensem tertium ordinauerunt eum Longobardi regem super se: erat enim homo iustus, & in fide Christi †† rectus, & nutritor pauperum. Misit autem in Beneuentum, & fecit exinde venire Rodelindam vxorem suam, & Chunibertum * filium suum, quos Grimoaldus illuc direxit in exilium. Post haec idem Perthari fecit monasterium in eodem loco, vnde prius fugerat, & fecit illud dedicari in honorem Dei & sanctae virginis Agathae, in quo multas virgines congregauit, multaue ornamenta & substantias ibi dedit. Fecit autem & vxor eius Rodelinda ecclesiam in

BERTARI RE-
STITVTVS.
Vuar n. V. 33.

* *deest, per in M. S.* ** *M. S. rex Ruotheri, rectius,* † *M. S. aliquanta capitula.* †† *deest, Christi, in M. S. Vuarn. fide catholicus.*
†† *M. S. Cunibertum, omissa adspiratione constanter, & recte: idem enim seruat etiam Vuarn.*

honorem sanctae Dei genetricis & Virginis Mariae, foris muros Ticini, in loco qui dicitur ad Perticas, decorans eam mirificis ornamentis. Igitur Perthari cum regnaret solus per annos VII. * in octauo anno ordinauit Chunibertum filium suum in regno, vt pariter regnarent, & regnauerunt pariter per decem annos. Cumque in omni tranquillitate regnarent, surrexit contra eos filius diaboli, Alachis nomine, de Tridento: sed Chunibertus filius regis diligens Alachis, reuocauit eum in gratiam patris sui. Saepe quippe voluit rex interficere Alachin, sed Chunibertus semper rogauit pro eo, sperans quod aliquando ei fidelis esset, insuper non cessauit rogare patrem, *vt daret ei ducatum Brixiae*. Perthari vero dixit: *Ad tuam perditionem hoc rogas, vt talis potentiae virtutem Alachidem, vt possit regnare*. Ciuitas namque Brixiana semper habuit multitudinem de nobilibus ** Longobardis: propter hoc timuit Perthari, quod Alachis ibi dominaretur. Postquam autem idem Perthari regnauit per annos XVIII. defunctus est, & iuxta ecclesiam, quam Aripertus pater eius fecerat, sepultus est. Post mortem vero eius Chunibertus filius eius tulit uxorem nomine Ermelindam, † de genere Anglisaxonum. Alachis vero oblitus, omnia bona quae in eum fecit Chunibertus, iunxit se cum Aldone & Graufone de Brixia, & cum multis Longobardis: & cum non esset Chunibertus in Papia, introiuit ille in palatium eius, & rebellauit ei. Quod audiens Chunibertus, fugit intra lacum Latium iuxta Comum. †† Facta est autem magna tribulatio omnibus qui eum amabant, maxime clericis & presbyteris, quos Alachis odio habebat. Erat autem illo tempore in Ticinensi ecclesia episcopus, nomine Damianus, sanctissimus homo atque sapientissimus. Hic videns quod Alachis haberet palatium, ne ecclesia sua vel ipse aliquod malum pateretur, misit ad eum cum benedictione ecclesiae suae * diaconum suum, nomine Thomam, sapientem

CVNIBERTVS
SOLVS REX.
Vuar. 5. 37.

REBELLAT
ALACHIS.

Vuarn. V. 38.

qui clero mi-
nime fautor,

* M. S. VIII. *aduersatur Vuarn. V. 35.*

** M. S. de nobilioribus.

probo.

† M. S. Ermelinda. *Vuarn. Hermelindam.*

†† M. S. iuxta

Cumam. perperam, puto.

* *deest, suae in M. S. quod proba.*

hominem & religiosum. Cumque nunciatum esset ei, quod veniret ad eum Thomas diaconus, cum benedictione episcopi sui, Alachis pro eo quod omnes clericos odio habebat, mandauit ei dicens: *Si femoralia, id est, bracas mundas habet, intret ad me: sin autem, foris stet.* Thomas autem respondit: *Nunciate ei, quia munda femoralia habeo: nam hodie lotas indui vestes.* Ille autem remandauit ei: *Non dico de femoralibus, sed de eo quod intra femoralia habet.* Ad haec Thomas diaconus respondit: *Deus solus potest de his causis reprehensionem in me inuenire, ille autem non potest.* Cumque illum intrare fecisset, cum magna ira locutus est ei. Quod audientes omnes eius ordinis clerici, timuerunt nimium, sperantes quod in illa ciuitate in se concitarent odia. propter crudelitatem eius viuere non possent, coeperuntque tamen desiderare & armare Chunibertum regem suum, quantum audierunt Alachin crudelem & superbum: vnde crudelitas eius & superbia non durauit per tempora multa. Denique cum quadam die solidos supermensam * numeraret, vnus tremissis decidit, ** quem filius Aldonis adhuc puerulus de terra collegit, eique reddidit. Qui sperans quod ipse puer adhuc nihil intelligeret, dixit: *Pater tuus multos habet de istis: insidiis amisi Deus voluerit, in proximo tempore mihi daturus est eos.* Cum eorum parte autem puerulus ad vesperum rediret domum, interrogauit regni excidit. eum pater suus, *si rex aliquid dixisset ad eum.* Qui cum ei nunciasset omnia facta & dicta, timuit Aldo fortiter, & vadens ad fratrem suum Grausonem, nunciauit ei regis verba, statimque coeperunt ambo consiliari cum amicis suis de interitu regis. Mane autem perrexerunt ad palatium, & sic ad Alachim locuti sunt: *Quid dignaris semper stare in ciuitate? Ecce tota ciuitas & vniuersus populus tibi fidelis est: ebriosus † ille Chunibertus in tantum humiliatus est, vt iam amplius virtutem aliquam contra te habere non possit. Exi ergo de ciuitate & vade in venationem cum iuuenibus tuis: nos autem cum aliis fidelibus tuis defendimus tibi hanc ciuitatem. sed & hoc promittimus.*

* M. S. super mensam suam.
& ebriosus.

** M. S. cecidit, rectius

† M. S.

Cunibertus
Ticino reci-
pitur.

Bellum inter
Alachin &
Cunibertum,
singulare
certamen
propositum.
Vuarn. V. 40.

recusat Ala-
chis.

tibi, ut in proximo tempore caput inimici tui Chuniberti adduca-
mus tibi. Alachis autem iuxta suasionem eorum exiuit de ci-
uitate in syluam, ad venandum cum hominibus suis. Aldo
vero & Crauso ierunt ad lacum Cumacinum *, & ingressi na-
uim, perrexerunt ad regem Chunibertum, & iactantes se ad
pedes eius, veniam petebant, de hoc quod contra eum fe-
cerunt, & indicauerunt ei, quale malum eis facere voluerit
Alachis, & quale consilium dederint ** ei. Quod audiens rex
Chunibertus, gauisus est valde, & sacramentum inter se de-
derunt, & statuerunt diem, quando Chunibertus Ticinum
veniret, ipsique eum in ciuitatem intromitterent. Consti-
tuto autem die venit Chunibertus, & illi, sicut promiserant,
gratanter eum susceperunt. Tunc omnes simul, episcopus †
& presbyteri & clerici, iuuenes & senes, cum gaudio cucur-
rerunt ad eum, gratias agentes Deo pro reditu eius, & alii
amplexabantur genua eius, & alii pedes: sed & ille quos po-
tuit, familiariter osculatus est. Subito autem nunciu exin-
de veniens ad Alachisum, dixit ei, quod Aldo & Crauso non
tantum caput Chuniberti, sicut promiserant, sed & totum corpus
adduxissent, & in palatium misissent. Quod ille audiens, con-
tristatus est valde, & cum magno furore discedens, iuit per
Placentiam & multas ciuitates, alias per blanditias, alias vi ap-
prehendens, congregauit omnes quos potuit, ut cum Chuni-
berto pugnaret. Cumque Chunibertus econtra suos collige-
ret, conuenerunt in campo qui Coronatus dicitur, ibique ste-
terunt. Misit autem Chunibertus ad Alachisum dicens: *Ut*
quid †† perit tanta hominum multitudo. Pugnemus ego & tu,
& qui vicerit, regnum teneat. Alachis autem noluit. Cui di-
xit vnus de populo suo, nomine Tuscus: * *Quare non pugnas*
cum eo? Tu fortissimus & audacissimus es, & cur non exis cum
audacia, ut pugnes cum eo! Alachis respondit; *Chunibertus quam-*
vis ebriosus sit, tamen satis est fortis. Nam tempore patris sui,

* M. S. Cumacinum. *Vuarn. Commacinum.*

** M. S. dederunt.

† M. S. episcopi.

†† malim legisse, Ad quid,

† M. S. genere Tu-

scus. multo quidem rectius: consentit & *Vuarnesfrid.*

quando

quando eramus pueri, erant in palatio verueces maiores, & Chunibertus apprehendit quemvis illorum per lanam de dorso, & portavit cum una manu, quod ego facere non poteram. Quod audiens Tuscus ille, dixit: Si tu cum illo pugnare non poteris, nec me amplius in adiutorium habebis; & statim relicto eo, iuit ad Chunibertum, & indicavit ei omnia haec. Cum autem iam prope esset, ut iungere se deberent ad pugnam, diaconus quidam nomine Sceno*, multum** amans Chunibertum, & timens quod in eadem pugna moreretur, dixit ad eum: Domine mi rex, omnis spes nostra in te est, si tu mortuus fueris in pugna, omnes nos ille crudelissimus Alachis per diversa occidet tormenta. Placeat itaque tibi consilium meum, & da mihi omnia arma tua, & ego vadam, & pugnabo cum isto adversario. Si ego mortuus fuero, tu recuperabis causam tuam: si vicero, maiorem inde habebis gloriam, quia per servum tuum habebis victoriam. Cumque Chunibertus hoc omnino recusaret, rogauerunt eum fidelissimi sui, qui aderant, ut ei consentiret. Tunc ille consensit, indutumque diaconum omnibus armis suis pro se ad pugnam misit. Cumque pugnarent ambae partes, Alachis semper intendebat, ubi Sceno diaconus stabat, putansque quod Chunibertus esset, impugnavit eum & occidit, & cum gaudio caput eius abscidi praecipit, leuansque illud in hasta, gratias egit Deo, quod Chunibertum occiderit, sed cum casidem de capite eius tulissent, apparuit, quod clericus esset. Tunc Alachis cum ira magna exclamavit: Heu me, nihil fecimus, quando hanc pugnam commisimus, in qua clericum occidimus: & statim tale votum vouit, quod si victoriam de Chuniberto haberet, puteum unum de clericorum testiculis † impleret. Igitur Chunibertus videns suos deficere, putantes ipsum mortuum esse, ostendit se eis, confortans eos, & dicens: Nolite

Mira sacrifici-
culi in regem
fides.

stultum Ala-
chis votum.

* emendat M. S. nomine Seno. quod verius. Vuarnefridus habet, Zeno. commutantur autem saepius S. & Z.

** deest, multum in M. S.

† Cur autem ea potissimum parte plecteret bonos viros: nisi iam tum salaciores, quam par erat, visi. & tenacissimum quidem illud haesit in illo ordine probrum. Adeo nihil ullo tempore aduersus de, Venus, sancitas valere leges.

timer

timere, modo enim debemus inimicos nostros vincere. Iterum praeparauerunt se ambae partes ad pugnam, & cum iam prope esset, vt se coniungerent, rursus mandauit Chunibertus ad Alachisum dicens: *Cur perit populus? Pugnemus nos duo, qui vicerit dominetur omni huic populo.* Cumque Alachiso sui homines dicerent, *quare non pugnas cum eo?* ille respondit: *Non possum hoc facere, quia video imaginem S. Michaelis archangeli inter hastas suas, vbi ei iurauit.** Tunc vnus ex illis dixit ei: *Propter timorem videbitur** tibi quod non est, & iam tibi tardum est hoc dicere.* Congredientibus autem vtrisque partibus, multi vtrinque ceciderunt, Alachis quoque cecidit, & Chunibertus, adiuuante domino, victoriam habuit. Caput autem Alachis & crura abscisa sunt, & solum corpus truncum † remansit. Rex vero cum gaudio & victoria reuersus est Ticinum. Cum ista fierent apud Longobardos trans Padum, Ramoaldo filius Grimoaldi, dux Beneuentanorum, congregato exercitu, coepit expugnare Tarentum & Brundisium, & totam illam regionem sibi subiugauit. Diederada †† vero vxor eius fecit monasterium in honorem S. Petri apostoli, foris muros ciuitatis Beneuentanae, in quo puellarum Christi fecit conuentum. Postquam regnauit Romoaldus, per annos XVI. mortuus est, & filius eius Grimoaldus rexit Beneuentum per triennium, duxitque vxorem Vuigilindam, filiam Perthari, sororem Chuniberti. Post mortem Grimoaldi, Gisolphus frater eius dux factus est, & tenuit ducatum per annos XVII. hic vxorem habuit Vuinibirgam filiam Radoaldi ducis. Circa haec tempora, cum iam per multos annos monasterium S. Benedicti, in Cassino monte esset derelictum, venerunt Franci de Celmania*, & de Aurelia, in eundem locum, & dum se fingerent iacere in eodem loco, vbi iacebant corpora S. Benedicti, & sanctae Scholasticae, tulerunt ossa eorum, & or-

Vuarn. V. 41.
Vincit Cuni-
bertus occiso
Alachi.

ROMOALDVS,
Vuarn. VI. 1.

GRIMOALDVS,

DVCEB BENE-
VENTANO-
RVM.

* emenda, iuravi, e M. S. & Vuarnesfrido. quod probo. † M. S. corporis truncum. †† Vuarn. Theoderada, M. S. Diedarada. * Perperam Vrspergensis, vbi de Cenomanis dicendum erat, Celmaniam finxit. Vuarn. VI. 2. venientes de Cenomanicorum vel Aucelianensium regione Franci.

tauerunt in patriam suam, vbi facta sunt duo monasteria, vnum in honore S. Benedicti, aliud in honore sanctae Scholasticae. Sed nos certum credimus, illud venerabile os diuina semper ruminans verba, & oculos semper coelestia videntes, & alia membra illius, quamuis dissoluta, in eodem loco remansisse. Solum enim corpus domini non vidit corruptionem, aliorum vero corpora sanctorum, quamuis in aeterna gloria reparanda sint, tamen in hoc seculo dissoluta sunt. Dum haec in Italia geruntur, orta est haeresis apud Constantinopolin, quam excitauerunt Georgius patriarcha Constantinopolitanus, & Macharius, & Pyrrhus, & Petrus, & Paulus; separantes in Christo deitatem & humanitatem. Propter quam causam Constantinus Imperator fecit congregari centum quinquaginta episcopos, inter quos fuerunt duo legati sanctae Romanae ecclesiae, missi a Papa Agathone, Ioannes diaconus, & Ioannes Portuensis episcopus: factoque concilio, damnauerunt haeresin praedictam. Eadem vero hora tantae telae araneorum in medio populi ceciderunt, vt omnes exinde mirarentur. Hoc autem visae sunt significare, vt haeresis illa esset exinanienda. Praedictus autem Georgius patriarcha ab episcopis admonitus & correctus est: alii vero in sua perfidia permanentes, ab omnibus episcopis anathematizati sunt. Haec est sexta synodus vniuersalis, id est, quam mundus vniuersus tenet. His quoque temporibus, per octauam indictionem, eclipsis lunae apparuit: & secundo die intrantis Maii, eclipsis solis facta est, hora diei decima; ac deinde mense Iulio, Augusto, & Septembre, mortalitas magna facta est. Tunc visibiliter multis hominibus apparuerunt duo angeli, vnus bonus, & alter malus; ambulantes per urbem tempore nocturno: & ille malus tenebat venabulum in manu, & per iussionem boni angeli de quacunque domo ianuam percutiebat, alia die omnes homines de eadem domo moriebantur. Post haec cuidam homini * bono per visionem dictum est, quod ipsa

Concilium
celebratum
Constanti-
nopoly.
Vuarn. VI. 4.

* M. S. cuicunque homini.

Ad nugas e
fabulis redi-
tum.

Vuarn. VI. 6.

mortalitas non cessaret, nisi in ecclesia S. Petri, quae dici-
tur ad Vincula, dedicaretur altare in honore S. Sebastiani
martyris. Quo facto, mortalitas cessauit. Interea rex Chu-
nibertus cum quodam fidelissimo suo * consiliatus est, quo-
modo Aldonem & Grausonem occideret. Cumque de hac
re inter se loquerentur, stantes prope fenestram quandam,
subito in fenestra illa musca confedit. Quam Chunibertus
occidere volens, cum cultello, quod in manu tenebat, pe-
dem illius tantum abscindebat. Cumque Aldo & Grauso ad
palatium regis tenderent, & iam appropinquarent, obuiau-
it eis vnus homo, pede truncato, & dixit eis, *quod Chunibertus
rex vellet eos occidere.* Hoc illi audientes, fugerunt in eccle-
siam S. Romani martyris, & absconderunt se post altare ipsi-
us ecclesiae. Cumque hoc regi nunciatum fuisset, statim
vocauit ad se illum fidelissimum suum, cui hoc soli credide-
rat, & dixit ei: *Quare consilium meum credidisti cuiquam homi-
ni?* ille cum tremore respondit: *Domine mi rex, tu scis quia
postquam mihi locutus es, nunquam de tuo conspectu foras exiui:
quomodo ** hoc alicui homini dicere potui?* Tunc rex mandauit
ad Aldonem & Grausonem, *ut quid in ecclesiam fugissent?* Qui
responderunt: *Quia audiuius, quod rex nos occidere vellet.* It-
erum mandauit ad eos rex, interrogans, *quis eis hoc nunciasset?*
& dixit: *quod gratiam suam non haberent, nisi hoc sibi manife-
starent.* Tunc illi omnia quae facta fuerant manifestauerunt
dicentes, *quia obuiauit nobis vnus homo pede truncato usque ad
geniculum, & ipse hoc nobis nunciauit.* Tunc rex Chunibertus
intellexit, quod musca illa diabolus fuisset, & ipse hoc eis
nunciasset, statimque vocauit eos ad se, & reddidit eis gra-
tiam suam, & usque ad mortem habuit eos honoratos. Inter
haec Constantinus Imperator mortuus est, & Iustinianus fi-
lius eius minor tenuit regnum per annos decem. Contra
hunc Leo quidam venit, apprehensumque naso detruncauit,

Res interea
Byzantinae.
Vuarn. VI.

II. 14.

* fratorem nominat Vuarnefridus, Marpobis dictum. ** M. S. & quo-
modo, probe. hoc enim interrogantis est, velut, & quando, & quis, pro, ec-
quando, *ecquis. tuetur illud & Vuarn.*

eiiciens-

eiiciensque de regno, ipse per annos tres regnavit, & illum in insulam quandam exiliauit. Iterum Tyberius hunc Leonem de regno expulit, ipseque regnum tenuit, & illum in custodiam posuit. * Post haec Iustinianus regnum suum per adiutorium Terebelli regis Bulgarum recepit, & Leonem atque Tyberium coram populo in medio circulo ** decollari fecit. His diebus rex Anglisaxonum, nomine Cedoaldus, qui multas pugnas in sua patria commisit, ad Christum conuersus est, & tendens Romam, venit ad Chunibertum regem, a quo cum magno honore susceptus iuit Romam, & a beato Sergio papa baptizatus, Petrus nominatus est, & cum adhuc in albis esset, mortuus est, & in ecclesia S. Petri sepultus. Hoc etiam tempore fuit in regno Francorum vir nomine Arnoldus † Deo amabilis, qui relicto seculo, postea episcopus factus est. Chunibertus vero postquam regnavit annis XII. solus post mortem patris mortuus est, regnumque filio suo Lieperto †† adhuc paruulo, dimisit: cui Asprandum virum sapientem nutritorem constituit. Post octo menses Reginbertus, * dux Taurinensium, venit cum exercitu contra Asprandum & Rotharium, duces Bergomensium **, & pugnans cum eis, vicit eos, & apprehendit regnum, sed eodem anno mortuus est.

Cedoaldus
Anglosaxo-
num rex Ita-
liam petit.

MORS CVNI-
BERTI.

Vuarn. VI. 13.

LIVTBERTVS
REX.

* M. S. in custodiam tenuit, rectius. consentit Vuarn. cap. 13. ** Emen-
da e M. S. atque suffragante Vuarnesfrido libro VI. cap. XXXI. in medio circo.
Circi autem Constantinopolitani hodieque vestigia sunt. Frequens tum & splen-
didus sine dubio is locus. Quod editum est, circulo, plane ineptum. Etiam
deprauatum habetur in editis Terebelli, Bulgarorum regis, nomen. † re-
scribe, Arnulfus, e M. S. & Vuarn. VI. 17. †† Corruptum est. M. S.
praefert, Liopertus, & Vuarnesfridus, Liutbertus. Sine dubio probamus
ultimum. Liutbertus enim est, Leutwart / custos populi, aut, Leutwerth /
amor populi: ut in feminis Liudthruda, LeutDrud / fere idem notat: Drud
enim amasia est. dixi in uocibus acad. obs. XV. pag. n. 196. Eadem forma dic-
tus est, Canibert, quasi Kunigwart / aut Kunigwerth / custos amicusue regis:
Aripert, quasi, Ehrentwart / Ehrentwerth / custos fidei, aut honore dignus:
Theudebertus, quasi Thendewart / naturae custos, aut matri dilectus. Sic
Raginbertus: sic alia id genus nomina e Theotisco sermone ducta. confer supra
paginam VI. a tergo. aliter in plerisque, quem nunc demum euoluo, H. Grotii
Index nominum priorum post Procopium: at nil moror. * M. S. Re-
ginpertus, Vuarn. Ragunbertus. ** M. S. aduersus Asprandum & Ro-
tharium duces Pergamensium.

MORS LIVT-
BERTI.

ARIPERTI TY-
RANNIS.

Vuarn. VI.

19. 29. 21. 21.

FRANCORVM
RES.

Vuarn. VI. 43.

PVGNA ARI-
PERTI CVM
BAVARIS.

Vuarn. VI. 35.

Cuius filius Aripertus iterum pugnavit aduersus Liepertum regem apud Ticinum, & Liepertum in pugna viuum apprehendit: Asprandus vero nutritor eius in insulam Cumacinam fugit. Dux autem Rotharius, cum redisset Bergomum †, Haripertus cum magno exercitu obsedit & expugnauit ciuitatem, apprehensoque Rothario, fecit radi caput eius & barbam, & exiliauit eum, vbi post aliquantum tempus mortuus est. Liepertum vero puerum misit in balneum, & clausit ianuam super ipsum, sicque nimio calore mortuus est. Aripertus autem, cum securus iam regnaret, apprehendit Sigibrandum †† filium Asprandi, & excaecauit eum, & omnes parentes eius per diuersa tormenta afflixit, Luiprandum * autem filium eius minorem tenuit in carcere: Et quia adhuc erat puerulus, personam eius despexit, & noluit ei facere aliquod malum, insuper dimisit eum ire ad patrem suum. Igitur Luitprandus venit ad patrem suum in Bauariam, quo ipse iam dudum ** fugerat eundem Aripertum, ad ducem Theodebertum, stetitque cum eo per annos nouem. Quo cum venisset Luitprandus, cum gaudio magno est susceptus. Hoc tempore apud Gallias in regno Francorum, sub nomine Maioris domus, principabatur Ansgis, filius Arnoldi † supradicti, qui nomen trahere videtur ab Anchisa Troiano. †† Igitur postquam Asprandus per annos nouem mansit in Bauaria, mouit exinde Theodebertum Bavarorum ducem, & cum exercitu venit in Italiam, pugnavitque cum Ariperto, & mortui sunt

† M. S. Pergamum male, nisi fallor. †† M. S. Sigibrandum, sic & Vuarn.
* M. S. Luitprandum. legendum est, Luitprandum, ut recte habetur in Vuarn. monui talia in noët. acad. eo loco, quem modo ante indicauimus.
** M. S. ipse dudum. † Emenda, Arnulfi, e M. S. & Vuarn.
†† Vuarnesfridus etiam, qui de nomine, inquit, Anchisae quondam Troiani creditur appellatus. Non igitur qui hoc primus peperit Marianns Scotus est, quem ideo notaueram in noët. acad. obs. XV. num. pag. 194. Atticam vero in his hominibus elegantiam! Adeo Troianum illum Anchisen, parentes Ansgisi, aut curauerint, aut sciuerint omnino; ut ab illo potissimum nomen sine mutuat. Scilicet id genus auctores incredibilia pro veris, vana pro compertis, ut quid in manus aut in buccam venerat, nihil cunctando posteris tradiderunt.

multi de partibus vtrisque. Sed quamuis in ipsa pugna nox finem fecisset, certum est tamen, quod Bauarii fugerunt, & Aripertus cum victoria rediit ad castra. Qui cum noluisset manere in castris, sed iret in Ticinum: fecit desperationem populo suo, & aduersariis dedit audaciam. Postquam vero ciuitatem intrauit, & sensit iratum sibi esse populum pro tali facto, habuit consilium, vt fugeret in Franciam, & tulit de palatio aurum quantum voluit, & exiuit. Cumque Ticinum fluuium oneratus auro transnatare voluisset, suffocatus ab aqua mortuus est. Alio die inuentum est corpus illius, & sepultum est in ecclesia domini Saluatoris. Post cuius mortem Asprandus * Longobardorum regnum tenuit, & solummodo tres menses regnavit, vir per omnia bonus, & cuius sapientiae pauci homines assimilari possunt. Videntes autem Longobardi quod Asprandus moreretur, fecerunt sibi regem filium eius Luitprandum, patre adhuc viuentem. Philippicus autem Iustinianum Imperatorem occidit, regnumque eius per annum & sex menses tenuit. Surrexit enim contra eum Anastasius, qui & Arthemius dictus est, & eiecit eum de regno, oculosque eius erumpere fecit. Anastasius autem, cum mitteret naues in Alexandriam contra Saracenos, diuertentes milites Constantinopolin, exquisierunt Theodosium, orthodoxum virum, & inuitum per violentiam posuerunt in regnum. Exiens autem idem Theodosius de Constantinopoli in Niceam, pugnavit contra Anastasium, & vicit eum, & tulit ab eo sacramentum, & eum clericum fieri iussit, & postea presbyterum ordinari fecit. Mortuo autem Theodosio, post annum vnum Leo factus est imperator. Apud regnum Francorum in illo tempore Pipinus regnavit, qui fuit nimium aurum sub Pipidax, semperque ab hostibus victoriam habuit. Hic habuit filios, sed ex eis Carolus ** optimus extitit, qui post eum regnum accepit. Circa haec tempora compunctus diuino amo-

ARIPERTI

MORS.

ANSPRANDUS

REX.

ET LUITPRANDUS.

BYZANTINORUM

TURBAE.

RES FRANCO-

RUM SUB PIPINO.

VUARN.

VI. 42.

* Vuarn. constanter, Ansprandus. placez. ** M. S. Karolus, constanter. sic & Vuarn. ceterum antiqui codices K. litteram magis seruant ab initio versuum: C. in medio.

Petronacis
instituta.

Vuarn. VI. 40.

Ad Francos
reditum:

deinde ad
Langobar-
dos.

*Vuarn. VI.
46. 49. ad fi-
nem libri.*

re Petronax de Brixia, venit Romam, & ad exhortationem beati Gregorii, tunc temporis papae, venit in Cassinum castrum, coepitque ibi habitare cum hominibus, qui tunc ibi residebant. Qui deinde eundem venerabilem virum Petronacem fecerunt sibi seniore. Coeperunt autem statim ad eum concurrere multi viri nobiles, & adiuuante diuina gratia, pro meritis beati patris Benedicti, reparauit priora habitacula, viuensque cum omnibus sub iugo sanctae regulae, secundum ordinem beati Benedicti, sanctum illud monasterium ad bonum perduxerat statum. Huic venerabili viro multa fecit adiutoria dilectus Deo Zacharias papa, dans ei libros sanctae scripturae, & alia quae ad vtilitatem monasterii pertinent: insuper & regulam, quam beatus pater Benedictus manibus suis scripsit. Ab illo autem tempore, ex quo locus ille destructus est, vsque ad iam dictum abbatem Petronacem, completi fuerunt centum & decem anni. In Francia mortuo Pipino, filius eius Carolus, quamuis per multas pugnas tulit principatum de potestate Reginfridi. Inter haec Luitprandus rex audiens, quod Sarraceni depraedarentur Sardiniam, dedit magnum precium, & misit in Sardiniam, fecitque inde adduci ossa S. Augustini episcopi, & posuit illa honorifice in Ticino. Post haec Carolus rex Francorum, misit Pipinum filium suum ad Luitprandum regem, vt tonderet capillos eius, & faceret eum sibi exinde compatrem: quod ille fecit, puerumque cum multis donis ad patrem remisit. Igitur Luitprandus rex multas ecclesias per loca diuersa construxit. Fecit enim monasterium beati Petri apostoli foris muros Ticinensis ciuitatis, quod dicitur ad Coelum aureum, & sursum in alpibus, in propria sua villa fecit monasterium quod dicitur Barcetum. Itemque in Lonna* villa propria, monasterium fecit in honore S. Anastasii martyris. Similiter fecit ecclesiam domini Saluatoris in palatio suo, & ordinauit ibi sacerdotes & clericos, qui quotidie** diuina officia celebra-

* M. S. Alonna, emenda e Vuarn. libro VI. cap. LVIII. Olonna.

** M. S. qui cottidie, vt constanter scriptum exhibere solent, codices vetustissimi, rent,

rent, quod nunquam aliis reges * ante ipsum habuerunt. Postquam vero regnavit per annos XXXI. & menses septem, mortuus est, sepultusque est in ecclesia sancti Hadriani ** martyris, ubi & pater eius sepultus est. Fuit autem sapiens & fortis, amator pacis, culpantibus misericors, † castus, orationibus & vigiliis deditus, in eleemosynis largus. literas non novit, sed tamen sic sapiens fuit ut philosophis assimilandus sit.

MORS LIVT.
PRANDI.

TESTIMONIORVM
E LIBRIS ANTIQVIS

QVAE DE

NOMINE LANGOBARDICO
RECENSVS

EOrum, apud quos aliqua de Langobardis mentio, antiquissimus, quantum equidem sciam, idemque longe grauissimus auctor est, STRABO, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ libro VII. pag. 290. in fine, secundum editionem quae laudat curas Is. Casauboni Parisiis cl. locxx. fol. cuius ideo verba paullo plenius, quam alii in hoc argumento fecerunt, huc transferamus: Μέγιστον μὲν τὸ τῶν Σαήνων ἔθνος διήκει γὰρ ἀπὸ τῆς Ῥήνης μέχρι τοῦ Ἀλβίου· μέγας δὲ πὶ αὐτῶν, καὶ πέραν τῆς Ἀλβίου νέμεται, καθάπερ Ἑρμόνδοροι καὶ Λαγκόβαρδοι· νῦν δὲ καὶ τελέθει εἰς τὴν πέραν οὗτοί γε ἐκπεπτώκασι Φεύγοντες. Κοινὸν δ' ἐστὶν ἀπασιν τοῖς

Primus Strabo laudatur
& adducitur.

Ienensis autem Conradi a Liechtenau, quem toties laudauimus, quingentis annis vix esse potest, ut mihi olim inspectanti visum est, recentior. * dele mendum, & restitue e M. S. alii reges. ** M. S. Adriani, † Culpantes dixit, pro cetera eruditione sua, Vrspergensis noster, qui dicendi fuerant delinquentes. His verbis autem, culpantibus misericors, eleganter, si dis placet, reddidit illa Vuarnefridi, delinquentibus clemens, quae in fine librorum eius habentur. Qui, quod hic substitit: finiendum erat & Conrado. nec nos ultra in his sacris, ilicet.

ταύτη, τὸ περὶ τὰς μεταναστάσεις εὐμερές, διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίαι, καὶ διὰ τὸ μὴ γεωργεῖν, μηδὲ θησαυρίζειν, ἀλλ' ἐν καλυβίοις οἰκεῖν ἐφήμερον ἔχουσι παρασκευὴν. τερφὴ δ' ἀπὸ τῶν θρεμμάτων ἢ πλείστη, καθάπερ τοῖς Νομάσιν ὥστ' ἐκείνοις μιμούμενοι, τὰ οἰκεία ταῖς ἀρμαμάξαις ἐπ' ἀραντες, ὅποι ἀν δόξῃ τρέπονται μετὰ τῶν βοσκημάτων. Eadem Latine, interprete Xylandro. *Maxima quidem est Suevorum natio: nam & a Rheno ad Albin usque pertingit, & trans Albin habitant pars eorum, ut Hermunduri & Langobardi: atque nunc quidem hi fuga facta omnino in ulteriorem regionem se coniecerunt. Commune omnium est, qui istis in locis degunt, facilis & expedita soli mutatio, ob tenuitatem victus, * & quod neque colunt agros, neque fructus recondunt: sed in casis habitabant structura in unum diem constantibus. ** cibus eis a pecore plurimus, ut & Nomadibus; quorum etiam imitatione rebus suis in currus impositis, facile cum pecore suo abeunt quo visum fuerit.* Hic locus in mendo fuit olim, cum legeretur secundum antiquos codices, *Εὐμόνδορρι καὶ Λαγκόσαργοι*: quae corrupta nomina & occupauerant vetustam Strabonis versionem. Sed recte vidit cum aliis Casaubonus, ut restitui ea deberent. Agnoscimus ex hoc loco, tum Langobardos trans Albim coluisse, tum Vandalici generis, id est eiusmodi fuisse, qui sedes subinde mutarent. Vtrumque cum his quae supra diximus, praefertim pag. I. a tergo, pulcre congruit.

Emendatur
item secun-
dum alios, &
illustratur.

Reprehensus
leuiter Vél-
leius:

Qui perpe-
ram fractos
praedicat
Langobar-
dos.

Succedit testis, ut aetatis prope eiusdem, ita nequaquam auctoritate comparandus, VELLEIUS PATRICVLVS. Is libro, qui secundus vulgo habetur, capite CVI. nihil aliud, nisi *fractos* a Tiberio Caesare *Langobardos*, gentem etiam *Germana feritate ferociorem*, vane iactat. Qui fracti? Langobardi enim trans Albim, quem non transierat Tiberius fluuium. Puto, propterea pro victis habitos, quod aliquantum recesserant a priscis sedibus metu Romanorum, aut legatos miserant. Illud & Strabo significare videtur. At sic territi quidem & tentati dicendi fuerint, nullo modo fracti, quod de plane vic-

* malim vertille, propter simplicitatem vitae.
riolis habitantes, quae in diem parantur.

** malim, in tug-

tis vsurpatur. Scilicet Velleius, vbi Tiberius laudandus, verba non appendit: si quid rem superet, sine fraude putat.

Audiatur ergo post proletarium assiduus potius vindex, ^{Egregius testis Tacitus productus.} & quouis pignore certior, CORNELIVS TACITVS, qui egregium pro virtute & gloria huius populi, quem inter Sueuos memorat vt Strabo, testimonium perhibet, *de mor. Germanorum cap. XXXX.* Langobardos, inquit, *paucitas nobilitat: quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed* ^{Virtus Langobardorum.} *proeliis & periclitando, tuti sunt.* Idem *Annalium II. cap. XXXXV.* *e regno Marobodui Sueuas gentes, Semnones ac Langobardos, defecisse pro libertate Germaniae ad Arminium memorat: & libro XI. cap. XVII. Italum Cheruscos afflictalem* ^{Tuentur & Arminium, & Italum.} *Langobardorum opibus refectum* dicit.

Iam nil opus est vt PTOLEMAEVM memorem; quem, vt ^{Ptolemaeus laudatus.} Langobardos non iisdem sedibus, quibus alii, collocauisse videatur, tamen cum ceteris, cum Sueuos eos appellet, reapse conuenire, facile constat. Nec si velim quidem adducere ^{Langobardorum sub M. Antonino res.} eum ex antiquis historicis, quisquis est, cum fugiat quarentem, possum, qui sub Marco Antonino, Langobardos Danubium transgressos, & Candido legato victos, pacatos postremo Romanis memorauit. Ab his scriptoribus longo tempore, non temere quenquam inuenies, qui eius populi fecerit mentionem, ad PROSPERVM AQUITANICVM vsque: cuius ^{Prosper Aquitanicus laudatus: & Procopius,} viri quandoquidem pleraque in hanc rem dicta supra in commentario, pag. III. VI. VII., adduximus; morari ultra auctoritatem nihil est necessum. Deinde PROCOPIVS *de bello Gothorum libro III. pag. 390. 394. cap. 34. 35.* multa de Langobardis, vt per contentionem cum Gepidis, a Iustiniano pacem & orarint, & impetrauerint; quae legi atque conferri cum traditis Vuarnefridi digna sunt: adnotata reliquit. Id vnum, cum ea transscribere nimis iam operosum sit, monebo: nomina Langobardorum propria vel in Graeco Procopii, vel certe ab interpretibus, pessime habita prope omnia. quod nisi animaduertas, intellegere eam historiae partem nequeas. Exempli causa, qui in Procopii veteribus exemplis *Abdinus*, non sane is

Alboinus est, vt interpretum quidam perperam contendit: sed, quemadmodum *Grotius* & *Maltretus* id emendarunt etiam, *Audoinus*. puto, quia *Audoin* efferebant Langobardi, *Alodwin*, vnde facile *Abdinus*, & *Abduinus*. similiter, qui vetustis interpretibus *Chorifinus*, is *Grotio* rectius, *Thorifin*, *Maltreto* aliter quam in Graeco, *Thorifinus*, *Vuarnefrido* *Thurifindus* est, rex Gepidarum: vetustis & *Grotio*, *Ildiges*, *Maltreto* perperam, *Ildisgus*; peius etiam in quibusdam Graecis codicibus, *Αιγία-ρος*, nobis, & recte, *Hildegis* est: vetustis *Baces*, *Grotio*, *Vaces*, *Maltreto*, *Vaces*, *Vuarnefrido* melius scribitur, *Vuacho*: vetustis *Baldarus*, *Grotio*, *Valdarus*, *Maltreto*, *Valdatus* male quidem; nobis verius dicitur ex aliis, *Vualtari*: & sic in ceteris. Etiam rerum series in *Procopio* paullo aliter traditur, quam in *Vuarnefrido*: quando ille causam belli cum Gepidis, quam hic leuiter praeterit, diligentius expendit. Iam ad *VUARNEFRIDVM*, principem rerum Langobardicarum scriptorem, ventum est, ex quo solo, qui recentiores sunt, quod ad hoc argumentum, sua mutuo sumserunt. facile ergo hi poterant taceri omnes, quando etiam potiorum dicta supra inspeximus: nisi omnino audiendus videretur *SAXO GRAMMATICVS*, propterea quod eximie nugatur, vbi huius populi res antiquissimas pandere sibi visus est posse. Langobardos ait *primum Blekingiam aduectos, ac deinde Moringiam praeternauiantes, ad Gutlandiam se appulisse. tandem ad Rugiam se applicantes, desertisque nauigiis, solidum iter (solidum dicitur pro terrestri.) ingresses esse*. Primum mihi, vt nauibus vsos esse Langobardos credam, persuaderi vix poterit: deinde, quibus argumentis contendendi possit, *Bleckingiam*, Gothlandiae partem, eam esse regionem, quae aliis *Sciringa* & *Scoringa* dicitur: nullus video. nec sic, quae fuerit Moringia, facile expediri poterit: neque discutit, opinor, difficultates, quod *Stephanus Stephanus* in notis ad Saxonem, *Boringiam* legere mauult, & intellegere insulam, quae *Boringholm* dicitur. postremo scire cupiam, quid sibi velit Saxonis, *Gutlandia*? aut enim intellexit, *Gothlandiam*; & hoc esset e Gothlandia proficisci in Gothlandiam; quia

Ad Vuarnefridum postremo de-ventum.

Saxo Grammaticus adductus & notatus.

Bleckingiam substitui pro Sciringa non posse:

nec ex Golan-
da aut Godo-
landa, Goth-

quia eius pars Bleckingia: aut, *Iutlandiam*; & recedere fecit *landiam* aut Langobardos, non progredi. Nihil inde, puto, certi. Sci- *Iutlandiam* licet ad rem patriam trahere inuitos Langobardos nifus est Sa- fieri.
xo Grammaticus. Alia nugatur de Turingis & Turingia, Siffridus
per quam Langobardi transissent, SIFFRIDVS, Presbyter vulgo item repre-
dictus, ad annum DLXVIII. Sed haec adeo vana, vt ne in- hensus.
spici quidem digna sint. Proinde nec me morari per ea sen-
ticeta volueris, quicunque haec leges studiis aequus liberali-
bus. Iterum vale. Scribebam die I. Augusti

a N. C. cIo Io cc xxviii.

Quod Saxonis paullo ante mentio, cum restaret aliquid orae in hoc libello, visum est, locum vtiliter totum hic legi posse.

SAXO GRAMMATICVS

*historiae Danicae libro VIII. secundum editionem Stephani
Stephanii Sorae 1644. fol. pag. 159.*

CUmque, vt dixi, siue parum compluta humo, seu ni- Caussae emi-
mium torrida, torpentibus, ac parce fructificantibus grationis
campis, inediae languor defectam escis regionem at- Langobardo-
tereret, nullumque, parum suppetentibus alimentis, trahendae rum a Scan-
famis superesset auxilium; Aggone atque Ebbone * auctori- dinauia.
bus, plebiscito prouisum est, vt senibus ac paruulis caesis, Duces Lang.
omnique demum imbelli aetate regno egesta, robustis duntaxat
patria donaretur; nec nisi aut armis, aut agris colendis habiles,
domestici laris paternorumque penatium habitacula retinerent.
Quorum mater Gambaruc, ** id ad se deferentibus filiis, cum earumque
mater.

* *Ibor*, *Ebbo* est: *Agio* Saxoni, *Aggo*. Perperam scribi putat Ste-
phanus a Vuarnefrido haec nomina: ego contra. Sustinetur ille antiquo
carmine, vbi, Ebbe oc Uage de Hellede fro: ego, praesentiore Prosperi auc-
toritate. poeta antiquus, opinor, Saxonem Grammaticum solum secutus
est. Et is non Caroli magni tantum temporibus, verum etiam Saxone, nisi
coniectura falsus sum, multo iunior.

** *Gambara* est.

ORIGINES LANGOBARDICAE

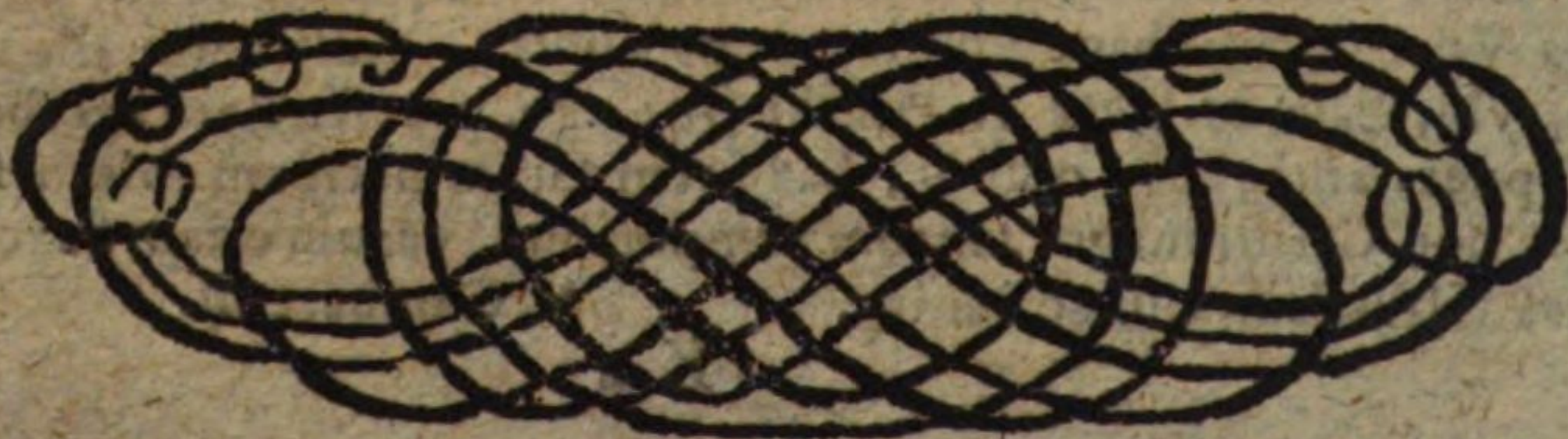
disuadet ini- a scelesti decreti auctoribus salutem in crimine repositam
quum decre- animaduerneret, damnata concionis sententia, *necessitatem*
tum parricidio redimi oportere negabat: propius honestati consilium
fore asserens, animorumque ac corporum virtuti expetibilius, ut
Vuarn. I. 2. seruata erga parentes ac liberos pietate, patria excessuri sorte
deligerentur. Quae si senes inualidos obtulisset, robustiores se eo-
rum loco exilio offerrent, eiusque pondus pro debilibus perferen-
dum sua sponte susciperent. Caeterum indignos esse vitam, qui il-
lam scelere & sacrilegio comparare, parentesque ac prolem tam
iniquo sententiae genere persequi sustinuissent, charitatis loco cru-
delitatis officia peracturi. Postremo cunctos male patriam deme-
reri, apud quos parentum aut liberorum amoris proprii spiritus
charitas praeponderaret. Huic voci ad concionem relatae ple-
rique suffragiis assentiebantur. Igitur omnium fortunis in for-
tem coniectis, qui designabantur, extorres adiudicati sunt.
Quo euenit, ut qui sponte necessitati parere noluerant, for-
tunae iudicio obsequi cogerentur. Primum itaque Blekingi-
am aduecti, ac deinde Boringiam* praeternauigantes, ad Gut-
landiam appulerunt: ubi & Paulo teste, auctore Frig dea, Lon-
gobardorum vocabulum, quorum postea gentem condiderunt,
traduntur adepti. Tandem ad Rugiam se applicantes, deser-
tisque nauigiis solidum iter ingressi; cum multam terrarum
partem emensi, armisque depopulati essent: post editas late-
strages, postremo petitis in Italia sedibus, priscum gen-
tis vocabulum suo nomine promutarunt.

Deliguntur
emigraturi.

Errores eo-
rum. *Vuarn.*
I. 11. 12. 13.
Vuarn. I. 8.

* Sic legit Stephanus. al. *Moringiam*. diximus supra.

F I N I S

Christ, Johann Friedrich,

Origines Langobardicae accessit Conradi a Lichtenau Historia Langobardorum

Halae Magdeburgicae 1728

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/4Hist.pol.1509(7

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11065296-4

VD18 1269729X-001